

Šolski center Srečka Kosovela Sežana, Gimnazija in ekonomska šola

Raziskovalna naloga

TUDI MI SMO TOM ROBINSON, CALPURINA IN FADUL

Področje: SLOVENSKI JEZIK IN KNJIŽEVNOST

Avtorica: Julija Dahalić

Mentorica: Karmen Škrk

Sežana, marec 2023

“Predsodki so breme, ki zamenjuje preteklost, ogroža prihodnost in dela sedanjost nedostopno”
(Angelou, 2020).

KAZALO

KAZALO	i
POVZETEK	iii
ZAHVALA.....	iv
1 UVOD	1
1.1 CILJI IN NAMEN	1
1.2 METODE	2
1.3 HIPOTEZE.....	2
2 TEORETIČNI DEL NALOGE	3
2.1 RAZLAGA POJMA RASIZEM	3
2.2 ZGODOVINSKI PREGLED POLOŽAJA TEMNOPOLTIH V AMERIKI	5
2.2.1 Suženjstvo temnopoltih	5
2.2.2 Prvi poskusi odprave suženjstva.....	6
2.2.3 Prizadevanja temnopoltih za enakopravnost z belci.....	7
2.2.4 Dogajanje po drugi svetovni vojni	8
2.2.5 Integracija Afroameričanov v ameriško družbo	9
2.2.6 Trenutno dogajanje.....	9
2.3 POLITIČNO KOREKTNO IMENOVANJE PRIPADNIKOV ČRNE RASE	10
2.4 RASIZEM V MLADINSKIH LITERARNIH DELIH IZ PRETEKLOSTI	11
2.4.1 Enid Blyton.....	12
2.4.2 Rudyard Kipling	12
2.4.3 Charles Dickens.....	13
2.4.4 Harriet Beecher Stowe.....	13
2.4.5 Karl May.....	13
2.4.6 Theodor Seuss Geisel	13
2.4.7 Dav Pilkey	14
3 EMPIRIČNI DEL.....	15
3.1 ČE UBIJEŠ OPONAŠALCA	15
3.1.1 Povzetek vsebine	15
3.1.2 Vnaprej pričakovani izid sojenja temnopoltemu Tomu	16
3.1.3 Podporniki obtoženega Toma Robinsona.....	18
3.1.3.1 Atticus Finch – Robinsonov odvetnik	18

3.1.3.2	Ostali Tomovi podporniki	21
3.1.4	Odnos družbe do temnopoltega člana družine.....	22
3.1.4.1	Odnos družine do temnopolte Calpurine	22
3.1.4.2	Alexandrin odnos do Calpurine.....	23
3.1.5	Revščina, še en razlog za diskriminacijo.....	24
3.1.6	Razlaga naslova.....	25
3.1.7	O pisateljici.....	25
3.2	INTIMNO.....	27
3.2.1	Povzetek vsebine	27
3.2.2	Fadulovo spopadanje s predsodki družbe	28
3.2.2.1	Spopadanje s predsodki v Sloveniji.....	29
3.2.2.2	Odločitev za odhod.....	31
3.2.2.3	Nov začetek	32
3.2.3	Odnos družbe do temnopoltega člana družine.....	32
3.2.3.1	Odnos Janininih staršev do temnopoltega Fadula	33
3.2.3.2	Janinin odnos do Fadulove drugačnosti.....	34
3.2.4	Belci na strani temnopoltnih.....	35
3.2.4.1	Julien	35
3.2.4.2	Janina.....	36
3.2.5	Narodnost, še en razlog za diskriminacijo.....	36
3.2.6	Razlaga naslova.....	37
3.2.7	O pisateljici.....	37
4	SKLEPI	39
5	ZAKLJUČEK.....	41
6	LITERATURA.....	42

POVZETEK

V raziskovalni nalogi smo raziskovali vpliv rasizma na življenje temnopoltih literarnih likov. Najprej smo s sociološkega vidika definirali pojem rasizem in z njim povezane pojave v družbi. Nato smo opisali spreminjanje položaja temnopoltih na ameriških tleh skozi različna zgodovinska obdobja, saj je to ključnega pomena za razumevanje enega izmed obravnavanih literarnih del. Kratko smo predstavili tudi mladinska literarna dela, ki so zaradi časa nastanka problematično predstavila temnopolte knjižne junake. Podrobneje smo analizirali dva romana, ki v ospredje postavljata problem rasizma, in sicer slovenski roman *Intimno* (Gabriela Babnik) in tuji roman *Če ubiješ opanašalca* (Harper Lee).

Z nalogo smo ugotovili, da je kljub izbiri romanov s popolnoma različnim časom in krajem nastanka v obeh rasizem še kako prisoten in pomembno vpliva na usode književnih likov.

Ključne besede: rasizem, temnopolti, stigmatizacija, predsodki, položaj posameznika, drugačnost, suženjstvo, *Intimno*, *Če ubiješ opanašalca*

ABSTRACT

In this research paper we researched the influence of racism on the lives of black literary characters. First of all, we defined the concept of racism and related phenomena in society, from a sociological point of view. Then we described the changing position of black people on American ground through different historical periods, as an important part of understanding one of the discussed literary works. We have briefly introduced works of juvenile literature that, because of the time of their creation, problematically present black literary characters. In the end we analysed in more detail two novels that focus on the problem of racism; the Slovenian novel *Intimno* (Gabriela Babnik) and the foreign novel *If You Kill a Mockingbird* (Harper Lee).

With this assignment, we realized that despite the choice of novels with a completely different time and place of origin, racism is still present and has a significant effect on the destinies of book characters.

Key words: racism, black people, stigmatisation, prejudice, position of the individual, difference, slavery, *Intimno*, *If You Kill a Mockingbird*

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici, profesorici slovenščine Karmen Škrk, za pomoč pri izbiri teme in za vse nasvete pri pisanju in oblikovanju raziskovalne naloge. Zahvalila bi se tudi profesorici sociologije Martini Smrdel za pomoč pri izbiri strokovne literature in šolski knjižničarki Nataliji Mikuletič za pomoč pri iskanju romanov s tematiko rasizma.

1 UVOD

“Ne, Jem, mislim, da je samo ena vrsta ljudi. Ljudje” (Harper Lee, 1960, str. 246).

Zgornji citat bi veljal v idealni družbi. Toda realna družba se že od nekdaj deli na večvredne in manjvredne, temelji na neenakosti, pa naj bo to rasna ali spolna neenakost. Spremljanje aktivističnih gibanj nas je spodbudilo, da tudi sami raziščemo začetek katere izmed ideologij, ki pripomorejo h krivični delitvi ljudi. Odločili smo se za obravnavo problematike rasizma. Omejili smo se na diskriminacijo temnopoltih. Kot prvi roman smo si izbrali svetovno znano delo pisateljice Harper Lee z naslovom Če ubiješ oponašalca. Ker smo želeli preveriti tudi odnos Slovencev do temnopoltih, smo se odločili poiskati slovensko delo s temnopoltim književnim junakom. To se je izkazalo za precej težko nalogo, saj je slovenskih literarnih del, ki bi o tem pisala, zelo malo. Na koncu smo odkrili slovensko pisateljico Gabrielo Babnik, ki v svojih delih piše o položaju temnopoltih, v delu Intimno pa piše prav o temnopoltemu junaku, ki se zaradi ljubezni znajde na slovenskih tleh.

V raziskovalni nalogi smo tako primerjali omenjeni deli, in čeprav se razlikujeta v marsičem, tudi v času in kraju nastanka, smo skušali poiskati njune skupne točke in primerjati vpliv in vlogo rasizma v delih. Dodali smo še kratek pregled starejših mladinskih del, ki so skozi današnje oči precej rasistična.

1.1 CILJI IN NAMEN

Cilji raziskovalne naloge so:

- predstaviti položaj posameznih temnopoltih likov in ga primerjati s položajem ostalih belopoltih likov;
- ugotoviti, na kakšen način družba stigmatizira temnopolte ter intenzivnost in posledice te stigmatizacije;
- raziskati možnosti osvoboditve predsodkov.

Namen raziskovalne naloge je bil predvsem ozaveščanje o vplivu rasizma tako na posameznika kot na družbo. Želeli smo poudariti, da je rasizem še vedno prisoten. Čeprav je suženjstvo danes zakonsko prepovedano in so pravice temnopoltih na papirju enake pravicam belopoltih, to še ne pomeni, da je njihov položaj enakovreden položaju belcev tudi v realnem življenju.

1.2 METODE

Za nastanek raziskovalne naloge je bila pregledana strokovna literatura, ki je bila ključnega pomena za razumevanje rasizma kot problematike v obeh literarnih delih.

Z vpisovanjem različnih kombinacij ključnih besed in besednih zvez, kot so rasizem, stigmatizacija temnopoltih in rasizem na Slovenskem, v platformo COBISS ter s pomočjo nasvetov knjižničark je bila najdena slovenska avtorica Gabriela Babnik, ki piše o rasizmu, med drugim tudi o rasizmu na slovenskih tleh.

Vsebino romanov smo analizirali s pomočjo interpretativne (razlagalne) in komparativne (primerjalne) metode; s primerjalno metodo smo iskali vsebinske podobnosti obeh romanov.

1.3 HIPOTEZE

Pred začetkom raziskovanja smo si zastavili naslednje hipoteze, ki smo jih na koncu podrobne analize in primerjave obeh romanov potrdili ali ovrgli. Hipoteze so bile zastavljene na podlagi tega, kar smo o rasizmu že vedeli, in na podlagi trenutnega dogajanja v svetu.

1. hipoteza: Temnopolti se želijo osvoboditi predsodkov družbe, a so pri tem neuspešni.
2. hipoteza: V obeh delih je družina s temnopoltim članom stigmatizirana¹.
3. hipoteza: V obeh romanih se vsaj eden od belcev bori za pravice temnopoltih.

¹ Stigmatizacija je opredeljevanje koga kot družbeno manj sprejemljivega zaradi njegove drugačnosti, navadno neupravičeno (Stigmatizacija, 2014).

2 TEORETIČNI DEL NALOGE

V tem delu naloge bomo s pomočjo strokovne literature in člankov najprej definirali pojem rasizem in z njim povezane sociološke izraze, nato bomo predstavili spreminjanje položaja Afroameričanov skozi različna zgodovinska obdobja in zaključili s trenutnim dogajanjem v odnosu do temnopoltih na ameriških tleh.

2.1 RAZLAGA POJMA RASIZEM

Rasizem je oblika diskriminacije, ki pomeni neenako obravnavanje posameznika ali posameznice zaradi narodnosti, rase, etničnega porekla, spola, verskega prepričanja, družbenega položaja ali drugih lastnosti s katerimi se posameznik identificira (Haralambos in Holborn, 1999). Pri rasizmu gre za predsodke na podlagi rasne identifikacije ("Rasizem", 2023).

Danes je splošno sprejeto dejstvo, da je rasizem sporen pojem, a ker gre za tako obsežno problematiko, še danes s sociološkega vidika težko govorimo o zgolj eni sami splošno prejeti definiciji.

Pojem »rasizem« velja za razmeroma novo besedo, saj v slovarju Oxford English Dictionary pred letom 1910 ni omenjen. Prva uporaba besede rasizem v angleščini sega tja v trideseta leta dvajsetega stoletja, ko so jo uporabljali za opisovanje teorij devetnajstega stoletja, ki so trdile, da obstajajo različne, biološko ločene rase (Haralambos in Holborn, 1999).

Stališče, da je rasizem pravzaprav zgrešen pogled biološke delitve človeških skupin, se je odražalo v definiciji UNESCO. V petdesetih in šestdesetih letih dvajsetega stoletja so bile organizirane štiri konference, da bi oblikovali skupno izjavo o rasizmu, ki bi jo uporabljala OZN. Takrat so rasizem prvič opredelili s sledečimi besedami: »Rasizem zmotno trdi, da obstaja znanstvena podlaga za hierarhično razvrščanje skupin na podlagi njihovih psiholoških in kulturnih značilnosti, ki so nespremenljive in prirojene« (Miles 1989, str. 46, v Haralambos in Holborn, 1999).

Zgodnji sociologi »rase« in etičnosti so namesto do tedaj še neznanega izraza rasizem uporabljali izraza rasni predsodki in rasna diskriminacija, vendar pa se je s časom uveljavil izraz rasizem. Kljub temu še danes nekateri sociologi razlikujejo med pojmom rasizem in rasna diskriminacija (»racionalism«). John Rex enači rasno diskriminacijo z neenakim obravnavanjem različnih rasnih skupin, medtem ko rasizem vključuje le prepričanja o rasnih skupinah.

Poenostavljeno bi lahko rekli, da rasna diskriminacija vsebuje dejanja, rasizem pa jih ne (Haralambos in Holborn, 1999).

Pojma, ki ju tudi velikokrat omenjamo v zvezi z rasizmom, sta tudi kulturni rasizem in institucionalni rasizem.

Kulturni rasizem je Richardson opredelil kot »skupek kulturnih idej, prepričanj in argumentov, ki prenašajo zmotna opažanja o lastnostih in značajih 'rasnih skupin'«. Temeljna razlika med kulturnim rasizmom in rasizmom je torej v tem, da se kulturni rasizem nanaša na značilnosti družbene kulture, ne pa kot rasizem na prepričanja posameznika. O kulturnem prepričanju lahko torej govorimo le takrat, ko je prepričanje skupno mnogim ljudem (Haralambos in Holborn, 1999).

Institucionalni rasizem je v marsičem podoben kulturnemu, sociologi ga uporabljajo na različne načine, nekateri pa ga sploh ne priznavajo. V zelo poenostavljeni obliki institucionalni rasizem pomeni prikrit ali skrit rasizem. Robert Blauner je tako kot Carmichael in Hamilton sklepal, da rasizem ni zmeraj nujno zavesten in ne temelji nujno na posameznikovih predsodkih. Večina sociologov ta pojem uporablja zgolj v smislu prevlade belih nad črnimi in ne za druge rasne skupine (Haralambos in Holborn, 1999).

Končna posledica rasizma in rasistične politike, sta večkrat bila (kot se kaže tudi v zgodovini), genocid² in etnocid³ (Haralambos in Holborn, 1999).

Rasistične teorije in ideologije temeljijo na tem, da ljudi glede na njihovo poreklo delijo na manj in večvredne. Številne rasistične teorije iz preteklosti so poleg telesnih, torej fizičnih značilnosti, zagovarjale tudi dejstvo, da se rase med seboj razlikujejo tudi po sposobnostih, inteligenci in moralnih prepričanjih. Z rasističnimi teorijami so skozi zgodovino opravičevali kolonializem in ekonomsko izkoriščanje (Haralambos in Holborn, 1999).

Zgodovinsko gledano lahko pojav rasizma povežemo s pojmom etnocentrizem, prepričanjem o kulturni večvrednosti, in ksenofobija, strah pred tujim (Haralambos in Holborn, 1999). Ker pa rasizem vzbuja sovraštvo in nezaupanje je kmalu obveljalo prepričanje, da je napačen, kljub temu pa še zdaleč ni zgolj del zgodovine in prav je, da se nanj opozarja.

Zmotno je, da se rasizem obravnava zgolj v odnosu do temnopoltih. Omenjeni imajo resda dolgo in temačno zgodovino, a se moramo zavedati, da je rasizem diskriminacija katerekoli

² Načrtno uničevanje narodnostnih, rasnih ali verskih skupin (Genocíd, 2014).

³ Načrtno kulturno uničevanje etnične skupine (Etnocíd, 2014).

rase. Hkrati pa moramo paziti, da rase ne enačimo z narodom ali z verskimi in jezikovnimi skupinami. Bistvena razlika je, da je pripadnike iste rase mogoče spoznati na podlagi njihovih skupnih telesnih značilnosti.

2.2 ZGODOVINSKI PREGLED POLOŽAJA TEMNOPOLTIH V AMERIKI

V tem delu naloge bomo na kratko predstavili položaj temnopoltih v Ameriki skozi različna obdobja, od začetkov suženjstva pa vse do pridobitve kolikor toliko enakopravnega položaja z belci v današnji družbi.

2.2.1 Suženjstvo temnopoltih

Štefka Gabrovec je v svojem delu *Boj Afroameričanov v Združenih državah Amerike za svobodo in enakost* (2010) zapisala, da je v 17. stoletju pravni in verski status določal, da mora biti suženj v ameriških kolonijah črnc. Rasizem kot ideologija razvrščanja ljudi glede na fizične lastnosti (s poudarkom na barvi kože) se je oblikoval v 18. stoletju. Ker je ideologija nasprotovala idejam Biblije, je bila utemeljena z razlago, da so temnopolti belcem podrejeni ljudje, primerjali so jih z opicami ali polopicami.

Po odkritju Amerike so to deželo začeli naseljevati Evropejci in tam ustanovljali kolonije. Z množičnim priseljevanjem se je pojavila težnja po primernih obdelovalnih površinah, ki so predstavljale vir pridelka in dobička. Vzporedno se je pojavila tudi potreba po množični delovni sili, ki bi te površine obdelovala. Vir iskane delovne sile je predstavljala Afrika. Amerika je imela ugodne razmere za rastline, ki v Evropi niso uspevale, in sicer bombaž, tobak, sladkor in riž. Tako je glavna gospodarska panoga postalo plantažno gospodarstvo, ki pa je za uspeh potrebovalo velika ozemlja, ki so skupaj s transportom zaradi velikih razdalj med celinami predstavljali velik strošek. Zato se jim je zdelo suženjstvo, neplačana delovna sila, najboljša rešitev. Tako je v Severni Ameriki osnovna delovna sila postal suženj (Gabrovec, 2010).

Suženjsko delo, ki v primerjavi s trgovino s sužnji predstavlja večji dobiček, se je začelo leta 1619 in je trajalo vse do leta 1880. V tem obdobju je bilo preko Atlantskega oceana pripeljanih več kot 12 milijonov afriških sužnjev. Do konca sedemnajstega stoletja je na suženjski delovni sili temeljilo celotno severnoameriško gospodarstvo (Gabrovec, 2010).

Suženj je z razvojem trgovine s sužnji in s prisilnim delom na plantažah postal last belcev oz. gospodarjev. V tem obdobju se začnejo razvijati rasni predsodki, ki še dodatno vplivajo na nadaljnje zaslužnjevanje in ohranjanje trgovine s sužnji. Afričani so tako postali služabniki, ki jim je bila odvzeta vsakršna osebnost in so bili prepuščeni milosti in nemilosti gospodarjev (Gabrovec, 2010).

2.2.2 Prvi poskusi odprave suženjstva

Leta 1641 je bil v Massachusettsu sprejet prvi dokument, ki sicer suženjstva ne odpravi, ampak navaja možnosti, s katerimi se suženj lahko osvobodi. Cilj dokumenta je bila odprava doživljenjskega statusa sužnja, a ni bil uresničen, saj je do leta 1770 večina ameriških kolonij sprejela zakone za posedovanje sužnjev (Gabrovec, 2010).

V obdobju med letoma 1798 in 1838 je suženjstvo že postalo institucionalizirano, kar je pomenilo, da je vsaka kolonija sprejela zakone, ki so določali možnosti osvoboditve sužnjev, a se je zanje odločilo zelo malo gospodarjev, saj bi z njimi izgubili delovno silo in s tem dobiček. Zaradi tako majhnih možnosti osvoboditve so se že takrat začeli upori sužnjev, a so bili večinoma neuspešni in hitro zadušeni (Gabrovec, 2010).

Leta 1773 je bila oblikovana peticija, *The humble petition of many slaves*, naslovljena na ameriško vlado, ki se je zavzemala za naravne in neodtujljive pravice, ki človeku pripadajo z rojstvom in jih ni mogoče odvzeti z nobeno pogodbo. Njena vsebina sovпада z vsebino Deklaracije za neodvisnost Amerike, sprejete leta 1776. Vsi upori in gibanja proti suženjstvu so bili zatrti in tako je ostalo do revolucije in državljanske vojne (Gabrovec, 2010).

V ameriški vojni za neodvisnost se ljudstvo bori za svoje pravice, navedene v Deklaraciji o neodvisnosti, hkrati pa nobenih pravic ne priznava Afričanom, kar argumentira s tem, da Afričani preprosto niso ljudje. Z ameriško zmago je leta 1783 Anglija priznala neodvisnost ZDA. (Gabrovec, 2010)

Tretji predsednik ZDA, Thomas Jefferson, se je med drugim ukvarjal z vprašanjem večvrednosti in manjvrednosti med rasama (bele in črne) in prišel do ugotovitve, da so Afričani superiorni v glasbi, enaki v pogumu, spominu, pustolovskem duhu in moralnem čutu, a so belci močnejši, pametnejši, boljši v poeziji in domišljiji. Jefferson prizna, da je institucionalno suženjstvo Afričanom odvzelo vse pravice, a to opravičuje s tem, da naj bi narava že sama poskrbela za hierarhijo v rasah in, da bi se morebitna enakost kazala s tem, da bi bili tudi črnici nadarjeni na področju umetnosti (Miller, 1991, v Gabrovec, 2010). V svoji raziskavi je izpustil,

da so lastniki plantaž nad svojimi sužnji izvajali despotizem⁴ in nasilje nad človeškim umom (Gabrovec, 2010).

2.2.3 Prizadevanja temnopoltih za enakopravnost z belci

Na začetku devetnajstega stoletja so se oblikovale organizacije proti suženjstvu tokrat pod vodstvom Afričanov iz mest, ki so, ker je bilo od tega odvisno njihovo delo, bili bolj izobraženi in so znali brati in pisati. Začeli so ustanavljati prve svobodne skupnosti, s katerimi so hoteli doseči odpravo suženjstva v celoti in postati enakopravni z belci. S tem se je začelo tudi med ostale vedno bolj širiti prepričanje, da je suženjstvo nemoralno. Vrhunec njihovega delovanja se je zgodil leta 1830, ko so belci in črnici združili moči in je nastala t. i. American Anti-Slavery Society, ki je stremela k popolni odpravi suženjstva v ZDA. Kljub temu dosežku je še zmeraj ostajalo prepričanje o večvredni beli rasi in tisti »nečloveški« rasi temnopoltih. Ameriška družba je bila razdeljena; prišlo je do segregacije. Takšno prepričanje je bilo bistveno močnejše na jugu ZDA, saj so bili tam Afričani v primerjavi s tistimi na severu, ki so se prav tako soočali z rasno segregacijo, še zmeraj nesvobodni. Tako je leta 1861 prišlo do državljanske ali secesijske vojne, v kateri so leta 1865 zmagale severne države (Gabrovec, 2010).

Predsednik Abraham Lincoln je verjel v popolno emancipacijo sužnjev v ameriško družbo, zato je za aktom The Emancipation Proclamation, ki je nastal med državljansko vojno, leta 1862 razglasil svobodo vseh sužnjev tako v uniji (severnih državah) kot v državah konfederacije (južnih državah), a te Lincolna niso priznavale, zato deklaraciji ni uspelo odpraviti suženjstva (Gabrovec, 2010).

Medtem ko so se nekateri politiki na severu trudili uresničiti emancipacijo Afričanov, so zakonodajalci v Missisipiju in Južni Karolini ustanovili prvo zakonsko diskriminacijo Black Codes⁵. Kot odgovor njihovemu dejanju je bil s strani republikancev leta 1866 sprejet Zakon o državljskih pravicah, t.i. Civil Rights Act, ki vsem rasam v ZDA zagotavlja enake osnovne pravice. Afriški sužnji so tako postali Afroameričani, Amerika pa njihov nov dom. Kljub temu pa so belci še naprej kršili ustavno zapisane pravice temnopoltih (Gabrovec, 2010).

⁴ Politična ureditev, značilna za sužnjelastniške in fevdalne družbe, v kateri ima vladar neomejeno oblast (Despotizem, 2014).

⁵ Black codes so bili zakoni, ki so popolnoma prezirali pridobljene državljanske pravice Afroameričanov. Izraz suženj so zamenjal z izrazom *negro* in jim prepovedali delati v določenih poklicih, pričati proti belcu, nositi orožje na javnih prostorih itd. Njihov cilj je bil ohranjati poceni delovno silo in manjvrednost črne rase (Gabrovec, 2010).

Med drugim od leta 1866 deluje tudi močna rasistična organizacija Ku-Klux Klan, ki nad temnopoltimi izvaja tako ustrahovanja kot umore, sežiga njihove šole, cerkve, domove ... Najintenzivneje je delovala v šestdesetih letih prejšnjega stoletja med gibanjem za državljanske pravice (Bucalo 1971, v Gabrovec, 2010).

Leta 1876 so bili v južnih državah sprejeti Jim-Crowsovi zakoni, ki so segregacijo vpeljali na vsa javna področja z geslom »ločeno, a enako« in s tem ustanovili institucionalno obliko neenakosti, ki jo je podpiralo tudi ameriško vrhovno sodišče. Zakoni so bili ukinjeni v času gibanja za državljanske pravice v drugi polovici 20. stoletja. Njihov največji nasprotnik je bila organizacija The National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) (Gabrovec, 2010).

Omeniti je potrebno tudi pomen, ki ga je imela baptistična črnska cerkev za življenje Afroameričanov. Služila je tako sprostitvi in zabavi kot tudi izobraževanju in političnem udejstvovanju (Gabrovec, 2010).

Leta 1911 je bila ustanovljena The National Urban League, ki se je s podporo belega prebivalstva borila proti rasni diskriminaciji v ZDA (Gabrovec, 2010).

Med letoma 1919 in 1930 se je stanje za Afroameričane izboljšalo; začelo se je prvo narodno praznovanje afroameriške kulture, zacvetela je črnska glasba, izboljšalo se je njihovo izobraževanje (Gabrovec, 2010).

Z gospodarsko krizo se je njihov položaj ponovno poslabšal. Z zapiranjem tovarn je marsikdo ostal brez delovnega mesta, a so bili najprej na udaru temnopolti; njihov delež brezposelnosti je bil kar trikrat večji v primerjavi z deležem brezposelnosti belcev. Takrat z obljubo o izboljšanju stanja, New Deal, Roosevelt z novimi delovnimi mesti pomaga Afroameričanom in tako pridobi njihove glasove na volitvah (Lindsey, 1994, 106, v Gabrovec 2010). Roosevelt je med drugim izdal tudi odlok o prepovedi diskriminacije, kar je pripomoglo k sprejetju Afroameričanov v družbo, tako so se množično vključevali v vojsko (Lindsey, 1994, v Gabrovec, 2010).

2.2.4 Dogajanje po drugi svetovni vojni

Po drugi svetovni vojni se je življenje Afroameričanov izboljšalo. A to ni trajalo dolgo. S sprejetjem zakona o prepovedi izvajanja kakršnekoli segregacije v javnih šolah je ponovno prišlo do rasnih konfliktov. Simbol še vedno prisotnega zatiranja temnopoltih je bil umor

štirinajstletne deklice, ki je željo Afroameričanov po odpravi segregacije na vseh področjih le še povečal (Gabrovec, 2010).

Leta 1955 se je zaradi Rose Parks, ki se je odločila nasprotovati zahtevi, da morajo temnopolti sedeti v zadnjem delu avtobusa, v Alabami začel avtobusni bojkot, ki se je po letu dni končal z odpravo segregacije na javnih prevozih. Govornik na enem izmed protestov je bil mlad duhovnik Martin Luther King Jr., ki je postal simbol gibanja za državljanske pravice, ki se izvaja na miren in nenasilen način (Schloredt in Brown, 1993, v Gabrovec, 2010).

2.2.5 Integracija Afroameričanov v ameriško družbo

Po zaslugi afroameriških glasov je leta 1960 na volitvah za predsednika države zmagal demokratiški kandidat John F. Kennedy, z njegovo zmago se je začela integracija Afroameričanov v družbo (Gabrovec, 2010).

Leta 1963 se ponovno začnejo rasni nemiri in nasilje, leto pa se konča z atentatom na predsednika Kennedyja. Nasledi ga Lyndon B. Johnson, ki obljubi zaščito državljanских pravic Afroameričanom (McLean 2001, str. 23, v Gabrovec, 2010). Napetostim ni konca in leta 1964 se pojavi nova organizacija Black Power, ki pa v nasprotju z Martinom Luthrom z nasprotniki obračunava nasilno. Nemiri se razširijo na celoten južni del ZDA, kar pripelje do sprejetja Zakona o državljanских pravicah (Civil Rights Act 1964), s katerim odpravijo diskriminacijo v javnih prostorih, pri zaposlovanju in pri podeljevanju stanovanj. Leto dni kasneje je sprejet tudi Zakon o volilni pravici (Breitman, 1966, v Gabrovec, 2010). Organizacija Black Power leta 1965 z atentatom na Malcolma X, svojega vodjo, izgubi vpliv (Gabrovec, 2010).

Afroameričani so tako postali polnopravni državljani, vključeni v ameriško družbo. Rasna diskriminacija je bledela in volilno pravico so lahko uveljavljali brez strahu. V šestdesetih letih dvajsetega stoletja so Afroameričani končno postali svobodni (Gabrovec, 2010).

To pa še zdaleč ne pomeni, da je bil takrat odpravljen tudi rasizem.

2.2.6 Trenutno dogajanje

Na še vedno prisoten rasizem v odnosu do Afroameričanov nas je opozorilo nedavno svetovno razširjeno družbeno gibanje Black Lives Matter (Črna življenja štejejo), ki v ZDA in drugod po svetu protestira proti rasizmu nad temnopoltimi, ki se kaže še posebej v obliki policijske brutalnosti. Gibanje vodijo lokalni aktivisti, ki jih financira Black Lives Matter Global Network, neprofitna organizacija za državljanske pravice, ki deluje v ZDA, Kanadi in v

Združenem kraljestvu. Gibanje so ustanovile tri pripadnice črnske skupnosti; Patrisse Khan-Cullors, Alicia Garza in Opal Tometi, z uporabo oznake #BlackLivesMatter na družbenih omrežjih. Začelo se je julija leta 2013, in sicer zaradi oprostilne sodbe Georgea Zimmermana, ki je februarja leta 2012 ustrelil nedolžnega afroameriškega najstnika Trayvona Martina. Zimmermanu se je Martin zdel sumljiv in ga je, kljub temu da mu je bilo rečeno, naj ne stori ničesar, zasledoval, se z njim skregal ter ga s strelom ubil. Ob prihodu policistov je dejal, da je streljal v samoobrambi. Zimmerman je ostal svoboden, vse dokler vest o njegovem streljanju ni zaokrožila po državi. Zaradi protestov in demonstracij, ki so sledile, so ga obtožili umora in aprila leta 2012 aretirali. Že naslednje leto je bil obtožbe oproščen, kar je povzročilo ponovna aktivistična gibanja (Britanicca, 2023).

Gibanje Black Lives Matter je leta 2014 znova vzpodbudil uboj dveh neoboroženih Afroameričanov, Erica Garnerja in Michaela Browna, ki sta ga zakrivila belopolta policista (Britanicca, 2023).

Višek je gibanje doživelo leta 2020 zaradi brutalnega umora Georga Floyda, ki ga je policist Derek Chauvin v nasilnem prijemu zadušil do smrti. Omenjeni je bil šele naslednjega leta obtožen umora (Britanicca, 2023). Takrat se je protestov Black Lives Matter v ZDA udeležilo med 15 in 26 milijoni ljudi, torej je postalo gibanje največje v zgodovini države ("Black Lives Matter", 2021).

2.3 POLITIČNO KOREKTNO IMENOVANJE PRIPADNIKOV ČRNE RASE

V angleščini obstaja veliko izrazov, ki že stoletja izražajo slabšalni odnos do temnopolnih. Eden takšnih je nigger, ki velja za eno najbolj žaljivih besed v ameriški angleščini. V sredini 19. stoletja sta za najbolj primerna izraza za temnopolte veljala colored in negro, a sta tudi ta sčasoma postala zaznamovana in sta ju v drugi polovici 20. stoletja v ZDA nadomestila izraza black in African American. V preteklosti so se za temnopoltno uporabljali tudi izrazi, kot so darky, Jim Crow, conn ..., a jih je večina z afroameriškim bojem za državljanske pravice postala družbeno nesprejemljiva (Trupej, 2014).

V slovenščini se je v obdobju do prve svetovne vojne za poimenovanje temnopolnih uporabljal predvsem izraz zamorec, v obdobju med vojnama se pojavi uporaba izraza črnc, v času

socializma pa se izraz zamorec zanemari in uporablja predvsem izraz črnc. V obdobju samostojne Slovenije se pojavi izraz temnopolt (Trupej, 2014).

V današnjem izražanju pa se večkrat pojavi dilema o korektnosti izraza »črnc«. Tako je v zvezi s tem Dobrovoljc (2016) v Jezikovni svetovalnici na Franu odgovorila: “Beseda *črnc* je vzporedna besedi *belec*, obe označujeta po SSKJ človeka, ki je črne/bele rase oziroma barve polti. Obe besedi veljata za nevtralni in v SSKJ nista označeni kot slabšalni niti samostojno niti v značilni rabi.”

Kot slabšalni izrazi so se v slovenščini uveljavili izrazi črnjak ali črnúh, leksikalno pa npr. zamórec. Tudi stara slovenska beseda zamorec je v SSKJ opredeljena kot slabšalna, a za mnoge sodobne uporabnike, zlasti mlajše generacije, pomeni sicer starinsko, a čustveno nevtralno besedo, pojavlja pa se tudi v terminologiji, npr. pri poimenovanjih rastlin in živali. Danes se namesto izraza črnc pogosteje uporablja izraz temnopolti, ki se marsikateremu zdi bolj nevtralen ali celo »politično korekten«. Marsikje je namreč imenovanje človeka po barvi kože problematične, zato se je npr. v ZDA uveljavil izraz Afroameričan. Vseeno pa v slovenščini obstajajo primeri, kjer se uporabi besede črnc ne morem izogniti in ga zamenjati z besedo temnopolti, npr. v zvezah bantujski črnici, sudanski črnici, afriški črnici ... ali pa pri navajanju rasne pripadnosti, npr. rasne sestave Brazilije: belci 53 %, mulati 38,5 %, črnici 6,2 %, ostali 0,9 % (staroselci, Japonci in drugi). V teh primerih bi se z besedo temnopolti izgubila pomensko natančnost, saj za ljudi s temnejšo poltjo veljajo tudi npr. Indijci, Pakistanci ipd. (Dobrovoljc, 2016).

Zaključimo lahko z ugotovitvijo, da je politična korektnost bolj kot s samim izrazom, izoliranim od sobesedila, povezana z vsebino povedanega, tonom in ubesedenimi okoliščinami (Dobrovoljc, 2016).

2.4 RASIZEM V MLADINSKIH LITERARNIH DELIH IZ PRETEKLOSTI

Ker je eno izmed obravnavanih del mladinsko delo, smo si pogledali še nekaj mladinskih del z problematičnim prikazom temnopoltih književnih junakov.

V sodobnih delih je rasizem prikazan kot to, kar v resnici je – problem. Čeprav ni zmeraj prikazan najbolj realistično in po mnenju marsikoga tudi napačno, je v osnovi prikazan kot nekaj slabega. Tega pa ne moremo trditi za dela, ki so nastala v času, ko je bila diskriminacija,

še zlasti temnopoltih, nekaj popolnoma samoumevnega. Zanimivo pa je, kako šele danes za nekatera precej priljubljena dela prihajajo do ugotovitev, da so v resnici precej problematična in bi jih bilo treba drugače interpretirati ali celo umakniti iz učnih načrtov.

Problem del spodaj naštetih pisateljev pa ni samo diskriminacija temnopoltih, temveč tudi dejstvo, da gre za mladinske pisatelje. In ko govorimo o mladih, je pomembno poudariti, kako pomembno je, da jim skušamo čim prej približati idejo o tem, da smo vsi enaki in da samo zato, ker knjižni lik nima bele polti, ne pomeni, da ne more biti junak v zgodbi.

Kdo bi si mislil, da so ponekod še danes, na otroških policah zapisi, ki jih zaradi enostavnosti in humorističnosti nikdar ne bi imeli za problematične. Imenovali bomo nekaj avtorjev znanih mladinskih del, v katerih so odkrili »madeže rasizma« (Delo, 2022).

2.4.1 Enid Blyton

Ena takšnih pisateljic, katere dela so označili za precej problematična je Enid Blyton (1897—1968), poznana tako med mladimi kot tudi starejšimi predvsem zaradi mladinskih romanov o petih prijateljih in Nodija. Problematični so njeni stereotipi in rasistični opisi literarnih likov, eden izmed njih je tudi lik zlobneža v zgodbah v Nodiju, ki je nastal zaradi pisateljičinega z gledovanja po lutkah, imenovanih Golliwog, ki so bile svoj čas zaradi popačenega prikaza obraznih in lasnih lastnosti temnopoltih žensk tudi precej sporne, a kljub temu niso bile umaknjene s trga. Problem zlobneža iz Nodijevih zgodb so rešili tako, da so ga v naslednjih izvodih zamenjali z domišljjskimi bitji, kot so gobelini (Delo, 2022).

Prejšnje leto pa so postale aktualne tudi obtožbe njenega otroškega dela *The Little Black Doll* (1966), v katerem naj bi enega izmed knjižnih likov, imenovanega Sambo, sprejeli šele, ko je bila njegova temna polt sprana z dežjem. Rasizma so obtožili tudi roman *The Island Adventure* (Delo, 2022).

2.4.2 Rudyard Kipling

Naslednje delo, ki je doživelo veliko animacij in celo več filmov, je *Knjiga o džungli* Rudyarda Kiplinga (1865–1936), v kateri glavnega junaka Mavglija vzgoji trop volkov, in je zaradi svojega pristrčnega prikaza povezanosti človeka z naravo in živalmi precej priljubljeno delo med otroki. Nedavno pa je bilo ugotovljeno, da je delo zaradi nepravilnega prikazovanja britanske kolonialne preteklosti zanje manj primerno. Gospodarjenje dečka nad džunglo in njegovo obnašanje do zveri naj bi prikazovalo obnašanje Britancev do Indijcev (Delo, 2022).

2.4.3 Charles Dickens

Kdo bi si mislil, da sem spadajo tudi dela britanskega pisatelja Charlesa Dickensa (1812—1870), v katerih opisuje življenja deprivilegiranih ljudi, a v njih hkrati podpira britansko kolonizacijo in vzvišen odnos do primitivnejših ljudstev. Eden izmed njegovih najbolj kontroverznih likov je britanski Jud Fagin iz romana *Oliver Twist*, ki je izšel v več delih med letoma 1837 in 1839 (Delo, 2022).

2.4.4 Harriet Beecher Stowe

Ameriška pisateljica Harriet Beecher Stowe (1811–1896) je bila sicer znana kot nasprotnica suženjstva, kar je tudi vidno v njenem delu *Hiša strica Toma*, v katerem so temnopolti knjižni junaki enakovredni belim. Kljub temu pa v delu nekatere temnopolte like primerja s hišnimi ljubljenci ali otroki, ki jih je potrebno vzgajati. S tem je postal lik strica Toma prispevka za hlapčevstvo in sovraštvo temnopolnih do samih sebe (Delo, 2022).

2.4.5 Karl May

Problematičen je tudi nemški pisatelj Karl May (1842–1912), ki je v svojem delu *Vinetou* idealiziral Divji zahod in pri tem izpustil genocid nad Indijanci oz. ameriškimi staroselci. To je pripeljalo do tega, da je založba Ravensburger preklicala tisk dveh novih knjig o Vinetouju. Obtoževali so ga, da s svojimi deli škoduje nemški mladini, a se je vselej branil s tem, da imajo njegovi liki in dela zgolj simboličen značaj (Delo, 2022).

2.4.6 Theodor Seuss Geisel

Leta 2021 je založnik del med najmlajšimi zelo priljubljenega ameriškega pisatelja in ilustratorja Dr. Seussa oz. Theodorja Seussa Geisela (1904–1991) odstranil kar šest njegovih del, objavljenih med letoma 1937 in 1976 zaradi stereotipnih ilustracij in karikatur temnopolnih in ljudi azijskih korenin; in sicer *And to Think That I Saw It on Mulberry Street*, *If I Ran the Zoo*, *McElligot's Pool*, *On Beyond Zebra!*, *Scrambled Eggs Super!* in *The Cat's Quizzer*. Nekaj njegovih del, ki še danes veljajo za klasična dela svetovne mladinske književnosti, je bilo prevedenih tudi v slovenščino: *Zelena jajca in krača*, *Muc Kapuc* in *Lisica Nogavica* (Delo, 2022).

2.4.7 Dav Pilkey

Naj omenimo še sodobnega mladinskega pisatelja Dava Pilkeya (1966), znanega po grafičnih romanih Pasji mož in Kapitan Gatnik. V izvodu iz leta 2010 je tudi sam zaznal uporabo rasizma in se zanj javno opravičil. V delu Prigode Uka in Glaka, kungfujskih pračlovekov iz prihodnosti (*The Adventures of Ook and Gluk: Kung-Fu Cavemen from the Future*), je sicer želel predstaviti raznolikost, enakost in nenasilno reševanje konfliktov z uporabo kitajske filozofije, a je bilo zaradi porasta protiazijskega nasilja v ZDA umaknjeno iz prodaje. S tem se je tudi sam strinjal in del sredstev od prodaje knjig namenil organizacijam, ki spodbujajo raznolikost otroških knjig, in tistim, ki se borijo proti sovraštvu do Azijcev (Delo, 2022).

Večina zgoraj naštetih literarnih ustvarjalcev (razen zadnjega) je ustvarjala nekaj desetletij nazaj in zato moramo, preden kritiziramo in skušamo odstraniti vsa njihova dela, upoštevati tudi časovni okvir, v katerem so nastala, in se zavedati, da so takrat imeli drugačne poglede in ideje. Zato se kar strinjamo z besedami dr. Milene Mileve Blažić, strokovnjakinje za mladinsko književnost in profesorice na ljubljanski pedagoški fakulteti, ki pravi, da rešitev ni odstranjevanje in prepoved branja teh del, temveč njihova pravilna interpretacija. Pomembno je, da jih vključimo v vzgojo in izobraževanje mladih, a da jih pravilno, v skladu z zgodovinskim razvojem, interpretiramo (Delo, 2022).

3 EMPIRIČNI DEL

V tem delu naloge je na podlagi dveh prebranih romanov predstavljen položaj temnopoltih književnih likov glede na časovni in krajevni okvir nastanka dela. Ugotavljamo dejavnike, tako družbene kot zgodovinske, ki so vplivali na položaj temnopoltega, in vpliv, ki so ga imeli tako na življenje temnopoltega posameznika kot na življenje širše okolice. Prebrala sem dve deli, in sicer roman *Če ubiješ oponašalca*, ki ga je napisala Harper Lee, in roman *Intimno* Gabriele Babnik.

Obravnavi si sledita po časovnem zaporedju; delo *Če ubiješ oponašalca* je nastalo med letoma 1933 in 1935, precej sodobnejše delo *Intimno* pa je bilo napisano v letu 2015.

3.1 ČE UBIJEŠ OPONAŠALCA

Roman izpostavlja problem rasizma v najosnovnejši obliki, kar je posledica časovnega okvira, v katerem je nastalo. Sprašuje se tudi o tem, do kod sega sočutnost človeka in ali je bolj kot resnica sama pomembna barva kože.

3.1.1 Povzetek vsebine

V romanu, ki se dogaja med letoma 1933 in 1935, spoznamo družino odvetnika Atticusa Fincha, ki živi v mestu Maycomb v Alabami. Glavna književna junakinja je šest, ob koncu romana pa devet let stara Jean Louise Finch - Scout, skozi oči katere doživljamo družbeno stanje na mirnem podeželju. Skupaj s starejšim bratom Jemom živita z očetom, vdovcem Atticusom, ki mu je kot odvetniku dodeljen primer Toma. Toma namreč revna, a belopolta družina Ewell obtoži posilstva devetnajstletne Mayelle. Kljub močnemu nasprotovanju okolice Atticus primer sprejme, kar vodi do obsojanja, tudi groženj, ki so namenjene tako njemu kot tudi njegovima otrokoma.

Na začetku romana beremo predvsem o vsakodnevnem življenju Scout in Jema, ki se jima kasneje pridruži tudi Charles Baker Harris - Dill, ki poletja preživlja pri gospe Rachel. Priča smo njunim poskusom izvabljanja Arthurja Radleya - Booja iz hiše, prvim Scoutinim šolskim dnevom, prijetnemu odnosu Atticusa do otrok. Kot oče jima skuša predvsem približati empatijo do sočloveka, ne glede na to, kdo je, od kod je in kakšne barve je njegova polt. Del družine predstavlja tudi njihova služkinja Calpurina, ki ima pomembno vlogo pri vzgoji obeh otrok in bolj kot delavko predstavlja družinskega člana. Teta Alexandra, Atticusova sestra, s svojim

prihodom začne posegati v do tedaj po njenem mnenju neprimerno vzgojo otrok in izrazito nasprotovati vlogi, ki jo ima služkinja Calpurina v družini.

V drugem delu spremljamo sojenje, v katerem Atticus zagovarja nedolžnost svoje stranke, a neuspešno. Porota Toma razglasi za krivega, in preden bi Atticus znova poskusil dokazati njegovo nedolžnost, se ta odloči za pobeg iz zapora, a je pri tem ubit. Med sojenjem Atticus tudi pride do zaključka, da je bila Mayella v resnici žrtev nasilja svojega očeta in ne Toma, kar Boba Ewella zelo razjezi. Grozi Atticusovi in Tomovi družini, potem pa napade Atticusova otroka, a ju nepričakovano reši Arthur Radley.

3.1.2 Vnaprej pričakovani izid sojenja temnopoltemu Tomu

Roman *Če ubiješ oponašalca* je nastal v obdobju, ko so bili predsodki do temnopolnih del splošnega prepričanja in so zelo močno vplivali na takratni način življenja, v katerem so bili temnopoliti močno zapostavljeni. Moč teh predsodkov smo lahko videli v izidu sojenja temnopoltemu Tomu Robinsonu. Bob Ewell je pri obtožbi Toma, da je posilil njegovo hčer, kljub temu da je bila obtožba lažna, računal na svojo zmago prav zaradi predsodkov, ki so jih beli gojili do temnopolnih, in na koncu so ti res pretehtali.

Z izjemo šerifa maycombskega okrožja sta se priči tožilstva vam, gospodje, in temu sodišču predstavili v ciničnem prepričanju, da o njunem pričevanju ne boste dvomili, v prepričanju, da se boste strinjali z njuno domnevo – zlo domnevo – da vsi črnci lažejo, da so vsi črnci sami po sebi nemoralni, da nobenemu črnemu moškemu ne moremo zaupati, kadar je blizu naših žensk, domnevo, ki jo na splošno povezujemo z razmišljanjem njunega kova (Lee, 1960, str. 222).

Tom kljub svoji dobroti, zaradi katere je večkrat ustregel Mayelinim prošnjam, in pohabljeni roki, s katero je ne bi mogel udariti po desnem očesu, na sodišču ni bil oproščen.

“Ona me je poklicala, gospod. Zgleda, da je imela vsakič, ko sem šel mimo, kaj za postorit - [...], samo ta prvič mi je ponudila deset centov. Rad sem to počel, gospod Ewell ji zgleda ni nič pomagal, otroci pa tudi ne, pa vedel sem, da nima denarja za stran metat” (prav tam, str. 207). Ne samo da ji je Tom večkrat priskočil na pomoč, v zameno ni zahteval ničesar. “Tom Robinson je bil verjetno edini človek, ki se je do nje obnašal spodobno. Toda ona je rekla, da jo je izkoristil, in ko je vstala, ga je pogledala, kot bi bil blato pod nogami” (prav tam, str. 208). Mayella se je tudi sicer do njega obnašala poniževalno. “Črnuh, nekaj je za naredit v hiši” (prav tam, str. 209). Tom je bil tudi edini, ki ji je sploh nakazal naklonjenost in to je Mayelli prijalo,

čeprav je vedela, da ji ne bi smelo. “Dvignila se je k meni pa me poljubila na obraz. Rekla je, da ni še nikoli poljubila odraslega moškega pa da lahko poljubi magari črnuha” (prav tam, str. 210). Ob tem dogodku se je domov vrnil njen oče Bob Ewell in Tom je vedel, da se bo Bob najprej spravil nanj, če bo zbežal, in šele na to na Mayello; a kaj ko je prav beg s prizorišča največkrat dokaz krivde. To je Atticus razložil tudi Scout, ki ni razumela problematičnosti Tomovega pobega. “Dokler mi ni oče pozneje razložil, nisem razumela prikritih pasti položaja, v katerem se je znašel Tom: ker pod nobenim pogojem ni smel udariti bele ženske, ne da bi ga to stalo življenja, je izkoristil priložnost za beg – prav to pa je bil dokaz krivde” (prav tam, str. 211).

“Na sodišču ni bil predstavljen niti najmanjši dokaz o tem, da je do zločina, katerega je obtožen Tom Robinson, sploh prišlo. Namesto tega vse sloni na pričevanju dveh prič, katerih izjave ne le da niso bile kritično pretresene med navzkrižnim zasliševanjem, temveč so tudi v popolnem nasprotju z obtoženčevimi” (prav tam, str. 220). A kaj ko so te besede prišle iz ust dveh belcev in še tako nemogoče so bile že zaradi barve njune kože toliko prepričljivejše. “Edino, kar je množici na prostoru za priče šlo v prid v primerjavi z najbližjimi sosedi, je bila koža, ki je po temeljitem drgnjenju z milom in vročo vodo postala bela” (prav tam, str. 185). Kljub temu da so bili Ewellovi revni in so živeli tako kot živali, so imeli kožo, ki je bila kljub umazaniji po umivanju bela.

Kljub temu da je Tom marsikoga prepričal o svoji nedolžnosti, je bil na koncu vseeno obtožen posilstva. “Nikar ne bodite tako prepričani, gospod Jem, nisem še videl, da bi kakšna porota odločila v prid črncu nasproti belcu” (prav tam, str. 226).

“Atticus nam je zagotovil, da se Tomu Robinsonu ne bo nič zgodilo, dokler ne bo njegovega primera preučilo višje sodišče, in da ima Tom kar nekaj možnosti za oprostitev ali vsaj ponovno sojenje. Bil je v zaporu v Enfieldu, sto kilometrov proč v okrožju Chester. Vprašala sem Atticusa, ali ga žena in otroci lahko obiskujejo, Atticus pa je rekel, da ne” (prav tam, str. 238). Atticus se je bil pripravil še naprej boriti za Tomovo svobodo. Tom pa se je zavedal, da ima za zmago zelo malo možnosti. Kljub hvaležnosti, ki jo je čutil do Atticusa, je bil preveč obupan, da bi verjel njegovim obljubam, in je zato ubral svojo pot. “Adijo, gospod Finch, zdaj več nič ne morete, tako, da se nima smisla martrat” (prav tam, str. 254). Iz zapora je poskušal zbežati, a je bil pri tem neuspešen. Straža ga je kar sedemnajstkrat ustrelila.

”Maycomb je Tomova smrt zanimala približno dva dneva” (prav tam, str. 260). Ta zapis priča, da je bilo ljudem vseeno za Tomovo smrt. Kljub temu da je bilo večini jasno, da je nedolžen,

to ni spremenilo tega, da je bil črn, njegovo življenje ni bilo vredno toliko kot življenje belega človeka.

Tom je bil žrtev družbe, polne predsodkov do črncev in prepričane o večvrednosti belcev. “[Č]eprav je Atticus uporabil vse razpoložljive načine, da bi rešil Toma Robinsona, na skrivnih sodiščih v srcih teh mož ni imel možnosti za uspeh. Tom je bil mrtev v trenutku, ko je Mayella Ewell odprla usta in zapila” (prav tam, str. 261). To je bil zaključek gospoda Underwooda. Atticus je bil uspešen odvetnik, a žal ni bil on tisti, ki bi odločal o Tomovi usodi, ampak je to vlogo imela porota. Poroto so sestavljali preprosti ljudje in večina je delovala v skladu z vsesplošnim prepričanjem o manjvrednosti temnopoltih.

3.1.3 Podporniki obtoženega Toma Robinsona

V Ameriki so bila v zgodnji tridesetih letih dvajsetega stoletja življenja belopoltih in temnopoltih popolnoma ločena. Živel so v ločenih delih mesta in v stik prihajali le, če so doma imeli temnopolto služkinjo ali pa na svojih plantažah temnopolte delavce. Takšno stanje je narekovala »bela« družba. Kljub temu pa nekaterim belcem ni bilo vseeno za položaj in pravice temnopoltih in eden takšnih je bil Atticus Finch.

3.1.3.1 Atticus Finch – Robinsonov odvetnik

Zastopanje Toma Robinsona je sicer bilo Atticusu Finchu dodeljeno, a je bil Toma pripravljen dejansko zastopati in poskrbeti, da bo sojenje pravično. “‘Res braniš črnuhe, Atticus?’ sem ga vprašala tistega večera. ‘Kaj pa drugega! Ne govori ,črnuh’, Scout. To je prostaško. [...] Preprosto branim črnca – ime mu je Tom Robinson. Živi v tistem majhnem naselju za mestnim smetiščem. S Calpurino hodita v isto cerkev in Cal dobro pozna njegovo družino. Pravi, da so pošteni ljudje. Scout, za nekatere stvari si še premlada” (prav tam, str. 85). Atticus je vedel, da je Tom nedolžen in prav zato si je njegovo zastopanje vzel tako zelo k srcu.

Kljub temu da je bil Atticus zelo ugleden, uspešen in zato tudi s strani mnogih spoštovan odvetnik, je okolica njegovi pripravljenosti zastopati črnca močno nasprotovala. Atticus se za njihovo mnenje ni zmenil in je deloval po svoji vesti. “Najpomembnejši je ta, da v nasprotnem primeru več ne bi mogel hoditi z dvignjeno glavo, več ne bi mogel zastopati tega okrožja v državnem zakonodajnem zboru, še tebi in Jemu ne bi več mogel reči, da česa ne smeta” (prav tam, str. 85). To je bil Atticusov odgovor na Scoutino vprašanje, zakaj brani črnca, če večina pravi, da ga ne bi smel. “Ta primer, primer Toma Robinsona, je nekaj, kar seže v bistvo

človekove vesti – Scout, ne bi mogel v cerkev in slaviti boga, če ne bi skušal pomagati temu človeku” (prav tam, str. 115).

Atticus je večkrat poudarjal, da je najpomembnejše poslušati samega sebe in ta nauk želel prenesti tudi na svoja otroka. “[T]oda preden lahko živim z drugimi, moram živeti sam s sabo. Edino, kar se ne uklanja vladavini večine, je človekova vest” (prav tam, str. 116).

“To je takrat, ko veš, da je po tebi, še preden začneš, vendar pa vseeno začneš in spelješ do konca ne glede na vse. Le redko zmagaš, toda včasih se to zgodi” (prav tam, str. 123). Tako je Atticus otrokoma razložil, zakaj je bila smrt gospe Dubose v resnici dostojanstvena in pogumna. Kljub temu da je bila odvisna od morfija, je umrla po svojih načelih, neodvisna od nikogar in ničesar. Njegove besede bi se lahko navezovale tudi na razlog, zakaj je prevzel Tomov primer, kljub temu da je vedel, da imajo za zmago zelo majhne, skoraj nične možnosti. “Huje ne bi moglo biti, Jack. Vse, kar imamo, je črnčeva beseda proti Ewellovi. [...] Od porote nikakor ne smemo pričakovati, da bo verjela Tomu Robinsonu prej kot Ewellovim” (prav tam, str. 98).

Atticus med drugim ni mogel razumeti, zakaj so ljudje že vnaprej obsojali temnopoltega Toma. Bal se je tudi, da bodo vplivali na mnenje njegovih otrok. “Zakaj čisto razumni ljudje ponorijo, takoj ko je v kakšno zadevo vpleten črnc, se niti ne trudim razumeti [...] Upam samo, da bosta Jem in Scout prišla odgovore iskat k meni, namesto da poslušata meščane” (prav tam, str. 98).

Atticus se je potrudil, da je pri zastopanju Toma njegovo nedolžnost pokazal na najpreprostejši način. Zavedal se je, da imajo za zmago slabe možnosti in je zato poroti postregel z bizarno logičnimi dokazi, kot je bil npr. ta, da Tom Mayelle ni mogel posiliti in pretepti po desnem očesu, ker je bila njegova leva roka pohabljena. “Najprej, ta primer sploh ne bi smel priti pred sodišče. Ta primer je tako preprost, kot je belo belo in črno črno” (prav tam, str. 222). Atticusov sin Jem je bil prepričan, da Toma ne bodo obtožili. Atticus, ki je vseeno kot odrasel videl situacijo z drugačnega zornega kota, pa se je zavedal, da bodo kljub preprostosti primera zelo težko zmagali. Konec koncev je šlo za besedo belega proti besedi črnega, in naj bo laž še tako nemogoča, bo laž belca vedno imela prednost pred še tako preprosto resnico, ki bo črna.

Pred odločitvijo porote je Atticus zbranim v sodni dvorani namenil še kratek zaključni govor o enakosti vseh, vlogi pravic, ki bi morale biti za vse enake, in porotnike na takšen način želel prepričati, naj ravnajo in se odločijo po svoji vesti.

Resnico poznate, in resnica je: nekateri črnici lažejo, nekateri črnici so nemoralni, nekaterim črnim moškim ne moremo zaupati, kadar so blizu žensk, naj bodo črne ali bele. Vendar pa ta resnica velja tudi za ljudi nasploh in ne le za določeno raso (prav tam, str. 222).

Thomas Jefferson je nekoč rekel, da so vsi ljudje ustvarjeni enaki, kar nam jenkiji in predsednikova tako radi mečejo v obraz. V tem letu gospodovem, 1935, določeni ljudje radi uporabljajo to frazo zunaj konteksta, kakor jim pač pride prav. [...] Vemo, da nismo vsi ustvarjeni enaki, vsaj ne v takem pomenu, kot bi ga radi predstavili nekateri – nekateri so pametnejši od drugih, nekateri imajo boljše možnosti, ker se v takem okolju rodijo, nekateri zaslužijo več kot drugi, nekatere gospe pečejo boljše torte od drugih – nekateri se rodijo bolj nadarjeni od večine. V tej državi pa ostaja nekaj, kjer so vsi ljudje ustvarjeni enaki [...]. To je vrhovno sodišče Združenih držav Amerike, najbolj skromno okrajno sodišče ali to spoštovano sodišče, ki mu služite. Naša sodišča imajo napake, kot jih ima vsaka človeška ustanova, vendar pa so v tej državi sodišča tista, kjer se vse izenači, in na naših sodiščih si vsi ljudje ustvarjeni enaki. [...] Sodišče je zanesljivo toliko kot njegova porota, porota pa je zanesljiva toliko kot ljudje, ki jih sestavljajo (prav tam, str. 223).

Toma obsodijo kljub banalnosti primera in otročje enostavnem prikazu njegove nedolžnosti. To najbolj prizadene oba otroka. “Že prej so to počeli in to so storili tudi nocoj in spet bodo to storili in kadar to storijo – zdi se, da jočejo samo otroci” (prav tam, str. 231). Kljub porazu pa Atticus še ni obupal in se je bil pripravljen še naprej boriti, kar kaže na to, kako močna je bila njegova volja. “Nismo še končali. Sledila bo pritožba, na to se lahko zanesesh” (prav tam, str. 231).

Da je Atticus Tomov primer vzel osebno in se bil zanj pripravljen tudi boriti, se je pokazalo, ko ga je branil tudi izven sodne dvorane, in sicer pred zaporom. Vedel je, da bodo nad obtoženega prišli Ewellovi podporniki. Ko je stal pred vrati zapora, da bi zaščitil zapornika, je ogrozil tudi svoje življenje. Pri tem pa ne smemo pozabiti tudi na gospoda Underwooda, ki je ves čas iz teme pazil na Atticusa, da se gruča mož, ki so prišli po Toma, ne bi spravila nanj. Na nek način je bil tudi on pripravljen zaščititi Toma; stražil je sicer Atticusa, a to pomeni, da ga je podpiral in se strinjal z njim. “Iz druge smeri je skozi noč ostro zarezal neki drug glas: ‘[...] Ves čas sem ti kril hrbet, Atticus.’” (prav tam, str. 168).

Atticus je primer izgubil. Kljub temu da se je zavedal minimalnih možnosti za zmago, se je potrudil in dobro zastopal Toma. Čeprav je bil Tom obsojen, da je kriv, je Atticus vseeno nekaj dosegel. Poroti je dal misliti, dolgo se je odločala, kar pomeni, da je v nekem trenutku obstajal dvom. In dvom je kot iskra, ne zagori vedno, a je včasih dovolj, da sproži cel požar. Tokrat iskra ni zagorela, ampak je ostalo upanje, da nekoč pa le bo.

“[I]n ko sem čakala, sem si mislila, Atticus Finch ne bo zmagal, ne more zmagati, je pa edini tod okoli, ki lahko pri takšnem primeru tako dolgo zadržuje poroto. In pomislila sem, no, en korak pa je – samo drobcen korakec, a vseeno” (prav tam, str. 234).

“Ravno ob tem se pomislil, no, morda se pa le kaže nekakšen začetek. Porotniki so rabili kar nekaj ur. Sodba je bila morda res neizogibna, a navadno zanjo potrebujejo le nekaj minut. Tokrat pa –” (prav tam, str. 241).

3.1.3.2 Ostali Tomovi podporniki

Atticus je bil sicer eden redkih, a ne edini, ki je verjel v Tomovo nedolžnost. To so potrdile besede gospe Maudie. “Peščica ljudi v tem mestu, ki pravijo, da pravičnost ni le za belce; peščica ljudi, ki pravijo, da je pošteno sojenje za vsakogar, ne le za nas” (prav tam, str. 256).

Prav gospa Maudie je otrokoma povedala, da sodnikov izbor Atticusa za Tomovega odvetnika ni bil naključen. “Se ti je kdaj posvetilo, da sodnik Taylor temu fantu ni dodelil Atticusa po naključju? [...] Primer Toma Robinsona bi moral dobiti Maxwell Green” (prav tam, str. 234). Maxwell Green je bil mlad odvetnik, ki si je nabiral izkušnje na maycombskem sodišču in bi moral prevzeti tudi Tomov primer. Taylor je verjel v Tomovo nedolžnost, in ker je Atticusa poznal in vedel, da bo Toma najbolje predstavljal, je namesto Maxwella izbral njega. Tako je Tom dobil odvetnika, ki mu je bilo dejansko mar za njegovo usodo.

Omeniti moramo tudi gospoda Underwooda, ki je kril hrbet Atticusu, ko je ta ponoči stražil Toma, in gospoda Linka Deasa. Ta se je med sojenjem oglasil, a se je hkrati bal, kaj bi rekla družba, če bi postal dejanska priča svojega sužnja. “Rad bi samo, da nekaj veste. Ta fant dela zame že osem let pa enkrat samkrat ni bilo problema z njim. Enkrat samkrat” (prav tam, str. 211). Kasneje je Tomovi ženi ponudil službo in poskrbel, da ni bila več žrtev Ewellovega ustrahovanja.

3.1.4 Odnos družbe do temnopoltega člana družine

Zaradi časa, v katerem je bilo delo napisano, in takratnega odnosa do temnopolnih je v njem predstavljena le ena družina s temnopolnim družinskim članom. Dolphus Raymond je imel temnopolto ženo in z njo kar nekaj otrok. Tako je Jem dejal: "Takim je res težko. [...] Nikamor ne spadajo. Črnici jih ne marajo, ker so napol beli, belci jih ne marajo, ker so črni [...], ampak ko imaš tukaj samo kapljo črnske krvi, te imajo že za črnca" (prav tam, str. 175). Belci so imeli do takih otrok enak odnos kot do temnopolnih otrok.

3.1.4.1 Odnos družine do temnopolte Calpurine

V romanu pa spoznamo tudi temnopolto Calpurino, ki je imela glede na svoj položaj v Atticusovi družini status družinskega člana. Kot gospodinja je pomagala Atticusu, ki mu je umrla žena kmalu po Scoutinem rojstvu, pomagala pa mu je tudi pri vzgoji otrok.

"Calpurina je vedno zmagala, in to predvsem zato, ker se je Atticus vedno postavil na njeno stran. Pri nas je bila že od Jemovega rojstva in njeno tiransko navzočnost sem čutila, odkar sem pomnila" (prav tam, str. 12).

Do Scout in Jema ni bila zmeraj prijazna, kot bi zaradi položaja služkinj v družinah pričakovali, ampak jima je tudi marsikdaj prepovedala ali pa ukazala, na nek način je prevzela vlogo matere. "Calpurina naju je zbudila opoldne. Atticus je rekel, da nama danes ni treba v šolo, saj se po neprespani noči ne moreva učiti. Calpurina je rekla, naj skušava počistiti pred hišo" (prav tam, str. 81). "Za zdaj sem znala vreči palico v zrak in jo skoraj ujeti, kar je bilo krivo, da mi je Calpurina prepovedala vstopiti v hišo, kadar me je videla s palico v roki" (prav tam, str. 111).

Na začetku Scout Calpurine ni preveč marala, saj ji je ta marsikaj prepovedala. Ko je njen brat Jem odraščal in se od Scout malce oddaljil, ji je Calpurina poleg gospe Maudie predstavljala edino družbo. Deklica se je v stiski zatekla k njej, kot bi se zatekla k mami.

Ljubeč odnos med otrokoma in temnopolto gospodinja je lepo prikazan, ko ju ta povabi v črnsko cerkev. Pred odhodom sta se morala otroka dobro umiti, za kar je poskrbela Calpurina. "Jemu je že več let zaupala, tokrat pa je vdrla v njegovo zasebnost in sprožila izbruh: 'Se v tej hiši človek ne more okopati, ne da bi ga gledala cela družina?'" (prav tam, str. 129). V Jemovem izbruhu jeze vidimo, da je Calpurino imel za del svoje družine, saj se sicer ne bi tako odzval. Tudi Calpurina je otroka imela za svojo družino. Čeprav je imela svoje otroke, je večino časa preživela v Atticusovem gospodinjstvu in njegova otroka sta ji prirastla k srcu. "Nočem, da bi kdo rekel, da ne skrbim za svoje otroke" (prav tam, str. 130). Ker sta bila Scout in Jem belca,

niso bili vsi verniki navdušeni nad njunim obiskom črnske cerkve, izrazito nasprotovanje je pokazala Lula. Nepričakovano pa se je Cal postavila na stran otrok. “Vedet čem, zakaj vodiš bele mulce v črnsko cerkev.’ ‘Moja kompanjona sta’ [...] Ko je Lula po poti stopila proti nam, je Calpurina rekla: ‘Da mi tam ostaneš, čruhinja’” (prav tam, str. 131).

3.1.4.2 Alexandrin odnos do Calpurine

“Teta Alexandra je bila Atticusova sestra, a ko mi je Jem pripovedoval o podtaknjenčkih, sem ugotovila, da so jo ob rojstvu zamenjali [...]. Če bi kdaj gojila mitične predstave o gorah, ki očitno obsedajo odvetnike in sodnike, bi bila teta Alexandra taka kot Mount Everest: skozi vsa moja zgodnja leta je bila hladna in prisotna” (prav tam, str. 87). Tako Scout označi razliko med teto in očetom in konec koncev tudi stricem Jackom, saj je bila teta v primerjavi z njima manj sočutna, manj popustljiva. Bila je racionalna, pri vzgoji zelo dosledna. Scout ni nikoli razumela, mogoče zato, ker ni imela svoje hčerke, in jo je na vsak način želela prevzgojiti v »damo«. Zelo je poudarjala status družine Finch in se imela za nekaj več kot ostali, kar je kazala s stilom oblačenja in s tem, da se je pogovarjala le s tistimi na svojem nivoju, ostalih pa se je izogibala. To je skušala privzgojiti tudi otrokoma, a pri tem ni imela tako velikega vpliva, kot je pričakovala. “Nikoli ni izpustila priložnosti, da bi poudarjala pomanjkljivosti drugih plemenskih skupin in s tem povzdigovala našo” (prav tam, str. 141).

Potem ko je Atticus sprejel primer Toma Robinsona, je družba začela zviška gledati na družino, kar je vplivalo tudi na otroka. Ker se je Alexandra bala, da se bo s pričetkom sojenja stanje poslabšalo in ker ji že od samega začetka ni bil najbolj všeč način vzgajanja otrok, predvsem Scout, se je odločila, da se bo začasno preselila k bratu.

“Odnesi mi torbo v sprednjo spalnico, Calpurina” (prav tam, str. 139), je bilo prvo, kar je rekla teta Alexandra ob svojem prihodu. Tako je že takoj pokazala svoj vzvišen odnos do Calpurine, in jo postavila v podrejen položaj.

Bila je začudena nad tem, kako pomemben položaj ima Calpurina v družini, s časom pa je njeno nasprotovanje postajalo vse izrazitejše, dokler ni Atticusu svetovala, naj služkinjo odpusti. Po njenem mnenju naj bi Calpurina slabo vplivala na odraščanje njegove hčerke, za katero naj bi od tedaj naprej skrbela ona in tako temnopolte pomoči ne bi več potrebovali. Atticus je njen predlog brez pomislekov zavrnil: “Alexandra, Calpurina ne bo odšla od hiše, dokler ne bo sama hotela. Morda se ti ne zdi tako, vendar pa brez nje ves ta čas ne bi zmožel. Je zvesta članica te družine in to boš pač morala sprejeti” (prav tam, str. 149).

Če bi Atticus postal žrtev Ewellovih groženj, bi Alexandra najverjetneje Calpurino nemudoma odpustila. “[N]avsezadnje bi stradala, če bi ga [Atticusa] gospod Ewell ubil, in poleg tega bi naju vzgajala izključno teta Alexandra, vsi pa smo vedeli, da bi odpustila Calpurino, še preden bi se Atticus ohladil v grobu” (prav tam, str. 237).

3.1.5 Revščina, še en razlog za diskriminacijo

Zgodba romana *Če ubiješ oponašalca* se odvija okoli leta 1933, v obdobju velike gospodarske krize. Tudi družina Finch, ki je sicer imela boljši družbeni položaj od večine drugih, je živela precej skromno. “Povej jim – povej jim, naj tega ne počnejo več. Časi so preveč hudi” (prav tam, str. 231), je dejal Atticus, ko so mu v zahvalo, ker je branil Toma Robinsona, prinesli hrano temnopolti prebivalci Maycomba. Kriza je poleg temnopoltih najmočneje prizadela kmete, kot so bili Cunninghamovi.

“Cunninghamovi niso nikoli vzeli ničesar, česar ne bi mogli vrniti – niti cerkvenih darov niti bonov od države. Nikoli niso vzeli ničesar od nikogar, znajdejo se s tem, kar imajo. Nimajo veliko, ampak shajajo s tem” (prav tam, str. 27). Tako so na primer Atticusu vseeno skušali odplačati odvetniško pomoč, kljub temu da niso imeli denarja.

Čakali smo. Nekega jutra sva z Jemom odkrila kup polen na dvorišču. Čez čas se je na zadnjem stopnišču pojavila vreča orehov. Za božič je prispel zaboj zelenja in bodik. Ko smo spomladi našli še vrečo mlade repe, je Atticus rekel, da mu je gospod Cunningham več kot poplačal (prav tam, str. 27).

V delu podrobneje spoznamo Walterja Cunninghama, Scoutinega sošolca, ki je bil zaradi podhranjenosti manjši in slaboten. “Walter je bil videti, kot bi mu dajali ribjo hrano: oči, modre kot Dillove, je imel rdeče obrobljene in vodene. Obraz je imel brezbarven, le konica nosu je bila vlažno rožnata” (prav tam, str. 30). V resnici je bil starejši od Scout, a mu šole ni uspelo dokončati, ker je moral ostati doma in očetu pomagati okopavati zemljo. V šoli edini ni imel s seboj malice, in ker učiteljica ni poznala finančnega položaja njegove družine, ga je nehote spravila v zadrego. “Malice ni pozabil, saj je sploh ni imel. Tako kot danes je ne bo imel jutri niti pojutrišnjem. V življenju verjetno še ni videl treh četrtakov skupaj” (prav tam, str. 27).

Ker je Scout poskušala učiteljici pojasniti Walterjev finančni položaj, se je znašla v težavah. Učiteljica jo je oštela in Scout se je zaradi tega hotela maščevati Walterju, a ji je brat Jem to preprečil in dečka celo povabil na kosilo. Atticus ga je lepo sprejel in tudi s tem pokazal, da ne dela razlik med ljudmi, ne med svetlopoltimi in temnopoltimi kot tudi ne med bogatimi in

revnimi. “Atticus je pozdravil Walterja in se z njim spustil v pogovor o pridelkih, ki ga z Jemom nisva razumela” (prav tam, str. 31).

V nasprotju s svojim bratom Alexandra gleda zviška tako na temnopolte kot na revne in otrokoma ne dovoli, da se družita z njimi. “Jean Louise, pri sebi prav nič ne dvomim, da so dobri ljudje. Niso pa ljudje naše vrste. [...] Nekulturni. Samo posedajo in tako. [...] Gre za to, da lahko Walterja Cunninghama zdrgneš, da se bo kar bleščal, mu nadeneš čevlje in novo obleko, pa vseeno ne bo kot Jem” (prav tam, str. 243).

3.1.6 Razlaga naslova

“Atticus je nekega dne rekel Jemu: ‘Raje bi videl, da za hišo streljaš pločevinke, ampak vem, da se boš spravil nad ptice. Kavk postreljaj, kolikor hočeš, pomni pa, da je greh, če ubiješ oponašalca [...] To je bilo edinkrat, ko sem Atticusa slišala reči, da je nekaj greh’” (prav tam, str. 100).

Naslov si lahko razlagamo s pomočjo tega pogovora med Atticusom in Jemom, v katerem mu pove, da ne sme streljati ptic oponašalk, saj samo pojejo in nikomur ne škodujejo.

Naslov, ki z drugimi besedami pomeni ubiti nekoga nedolžnega, lahko povežemo z ubojem temnopoltega Toma. Ptica oponašalka je simbol Toma Robinsona, ki so ga, kljub temu da je bil nedolžen in nikomur ni storil nič žalega, vseeno ustrelili.

“Gospod Underwood je preprosto ugotovil, da je greh, če ubiješ pohabljenca, pa naj stoji, sedi ali beži. Tomovo smrt je primerjal z brezumnim pobijanem ptic pevk, ki so ga zakrivili lovci in otroci” (prav tam, str. 261).

3.1.7 O pisateljici

Nelle Harper Lee, ameriška pisateljica, je bila rojena 28. aprila 1926 v Monroevillu, v Alabami v ZDA (“Harper Lee”, 2022).

Precejšno slavo ji je prinesel njen prvi roman Ne ubijaj slavca oz. Če ubiješ oponašalca (To Kill a Mockingbird), leta 2015 pa je izšel njen (drugi in) zadnji roman Pojdi, postavi stražarja (Go Set a Watchman). Prvi roman je v slovenščino najprej leta 1964 prevedel Janez Sivec z naslovom Ne ubijaj slavca, leta 2015 pa je nastal nov prevod pisateljice in prevajalke Polone Glavan z naslovom Če ubiješ oponašalca (Delo, 2016).

Po besedah mnogih je roman *Če ubiješ oponašalca* avtobiografsko delo, čeprav je avtorica to zanikala. V vsakem primeru je v delu zaznati kar nekaj podobnosti med življenjem glavne knjižne junakinje Jean Louise »Scout« Finch in avtoričinim otroštvom. Bila je najmlajša hči odvetnika, z bratom in dvema sestrama je odraščala v podeželskem mestu na jugu Alabame. Najprej je študirala na dekliškem kolidžu Huntingdon v bližini Montgomeryja, potem pa se je prepisala na študij prava na Univerzi Alabame, a ga ni zaključila (MMC RTV SLO, 2023).

Da bi se uveljavila kot pisateljica, se je leta 1949 preselila v New York. Tam je na začetku delala kot uradnica in šele z denarjem prijateljev se je lahko popolnoma posvetila pisanju. Prvo literarno delo je nastajalo ob pomoči urednika pri založbi J. B. Lippincott Tayja Hohoffa. Delo je postalo takojšnja uspešnica in avtorica je zanj leta 1961 prejela Pulitzerjevo nagrado za leposlovje in še številne druge nagrade. Nekaj let po izidu prvega romana se je lotila pisanja naslednjega romana z naslovom *The Long Goodbye*, ki pa je zaradi nenehnih promocijskih obveznosti ostal nedokončan (Delo, 2023).

Zaradi velikega slovesa, ki ga je prinesel njen prvi roman, se je Harper Lee začela umikati iz javnega življenja in se v želji po zasebnosti preselila v svoj rodni kraj Monroeville. Leta 2001 je v svojem zahvalnem govoru svoj umik pojasnila z besedami: "Bolje je biti tiho kot biti tepec." Leta 2007 ji je takratni predsednik ZDA George W. Bush izročil medaljo svobode, najvišje priznanje, ki ga v ZDA lahko dobijo civilisti (MMC RTV SLO, 2023).

Leto pred njeno smrtjo je izšel njen drugi roman *Pojdi*, postavi stražarja, rokopis je pisateljčina odvetnica in prijateljica Tonja Carter našla med ostalimi njenimi dokumenti. Ta zgodba je v bistvu nadaljevanje njenega prvega romana in se dogaja 20 let kasneje, torej ko je knjižna junakinja že odrasla, a se še zmeraj sooča z rasizmom v svojem rojstnem kraju.

Zadnja leta svojega življenja je Harper Lee preživela v domu upokojencev in tam 19. februarja 2016, stara 89 let, umrla (MMC RTV SLO, 2023).

3.2 INTIMNO

Intimno je eno izmed redkih slovenski del, ki govori o odnosu slovenske družbe do temnopoltih posameznikov.

3.2.1 Povzetek vsebine

Roman Gabriele Babnik je sestavljen iz treh delov, ki na prvi pogled nimajo ničesar skupnega, a ob branju pridemo do ugotovitve, da kljub različnim književnim likom vse tri zgodbe pripovedujejo o podobnih problematikah in jih povezuje vseskozi prisoten rasizem, ki na protagoniste vsakega dela posebej ustvarja takšen in drugačen pritisk. Kot simbol trpečih zaradi rasizma bi lahko izbrali Fadula, temnopoltega novinarja iz Čada, o katerem največ izvemo v prvem delu, a se kasneje pojavi tudi v drugem delu in ima ključno vlogo v zaključku tretjega dela, ko poveže celotno delo in ne povsem jasne situacije, v katerih se bežno pojavlja.

Prvi del, ki nosi naslov *Kdo od naju brani, česar ni mogoče braniti?*, govori o intimnem odnosu med Janino, ki je delala na založbi kot urednica knjig, in njenim ljubimcem Fadulom. Govori predvsem o njuni ljubezni in o tem, kako se ta spreminja skozi čas, kako z rojstvom njenega otroka Ervina blede in na koncu zaradi pritiska družbe, Janinine družine in sporov med Janino in Fadulom pripelje do tragične usmrtitve Fadula.

Drugi del z naslovom *Zvezdni konj* pa pripoveduje o odnosu med Tiborjem in Amino, paru, ki ga poleg velike starostne razlike loči tudi poreklo. Njun odnos ime zelo podobno usodo kot tisti med Janino in Fadulom. Njuna težava ni zgolj nesprejemanje družbe (v precej blažji obliki kot v prvem delu), v kateri živita, temveč so tudi družinske tragedije, kot so smrt Tiborjeve prve žene, odtujenost njegove prve hčerke Danaje in kasneje z vstopom Amine v njegovo življenje, tudi spopadanje z boleznijo in smrtjo njune nekajletne hčere Izabele, s katerimi se na neki točki ne znata več spopasti in ju dokončno oddaljijo.

Tretji del romana z naslovom *Intimno* nam podrobneje predstavi fotografinjo Deane Lawson, ki jo prvič spoznamo že v drugem delu romana, in sicer preko časopisnega članka, ki ga Amina bere na medenih tednih. Poleg umetnice spoznamo njenega prav tako umetniško naravnanega moža Aarona in sina Bradyja. Dobimo tudi bežen uvid v delovanje njene družine, ki je v nasprotju s tistimi iz prvih dveh delov precej bolj povezana. Pravzaprav je Deanina sestra Dina, obolela za multiplo sklerozo, edina šibka točka družine. V ospredju tretjega dela romana pa je vrnitev Fadula, ki se pojavi kot transeksualec Tay. S sprejetjem povabila na Deanino fotografiranje pove celotno svojo zgodbo in tako poveže vse dele v celoto. Razloži svoje

postopno oddaljevanje od Janine, svojo melanholijo, ki je bila med drugim razlog za njegov odhod. Pripoveduje tudi o svojem delu v bordelu, svojem ponovnem srečanju z Lili – Janinino sodelavko, o katerem beremo v drugem delu, in na nek način preko njegovega pripovedovanja zvedemo tudi nadaljevanje zgodbe o Tiborju in Amini. Pove namreč, da ga je Tibor najel za Amininega ljubimca, a do intimnosti med njima nikoli ni prišlo. Občutimo tudi njegovo žalost, ko je zapustil sina Ervina, in glede na njegovo pripovedovanje lahko sklepamo, da je Janina na koncu prvega dela ubila Fadula zgolj simbolično.

3.2.2 Fadulovo spopadanje s predsodki družbe

Fadul je o Slovencih dejal, da predvsem živijo v prepričanju, da niso rasisti. Njegovo ugotovitev bi se dalo razložiti s tem, da kot narod prihajamo redko v stik s temnopoltnimi, zato imamo z njimi manj konfliktov. Lahko bi rekli, da nismo rasisti zgolj zato, ker ni veliko priložnosti za to. Poleg tega pa smo po Fadulovih besedah zelo rutinski narod, ki ne mara sprememb in ne mara ničesar neznanega, pač pa se utaplja v že znanem, v tistem varnem, udobnem. “[N]jemu, Fadulu, to zaradi posebnega hladu, ki je vel iz tukajšnjih ljudi, iz njihovega trdno zakodiranega strahu pred neznanim, ni bilo dano” (Babnik, 2015, str. 56).

“Zdaj ni bilo več pomembno, da je bil nekoč v Čadu ugleden kolumnist. Zdaj je ostajal samo še kot predstavnik svoje nacije ali, še bolje, svoje rase” (prav tam, str. 52). Fadula so v slovenskem okolju videli predvsem kot temnopoltega. Ker je bil nekaj posebnega, ker je bil videti drugače, so ga definirali le na podlagi tega, ni bilo pomembno, kaj je bilo pod to obarvano kožo, on je bil barva kože, kože, ki ni bila bela. Če bi bilo v Sloveniji več temnopoltnih, to ne bi bil takšen problem, ker Fadul ne bi izstopal, ne bi ga mogli definirati zgolj kot temnopolteža, ker ne bi bil edini in bi ga na nek način morali ločiti od drugih. “Ne glede na to kako se trudim bom vedno ostal predvsem temnopoltn. Svojo človeškost moram vedno znova potrjevati. V Čadu moji kolegi, sošolci, v tem trenutku zavzemajo ministrska mesta, jaz pa sem zgolj tu. Kot bi se boril z duhovi” (prav tam, str. 117).

“[T]oda drugi ravnajo z njim katastrofalno. Mislim, Slovenci. Pred kratkim ga je neki varnostnik obtožil, da je iz Emporiuma ukradel jakno. Očitno bomo pristali na sodišču. Si predstavljate, zgolj zato, ker je človek temnopoltn” (prav tam, str. 113). Večkrat je prihajalo do situacij, kjer so najprej kot na osumljenca pomislili na Fadula; zakaj bi obtožili domačina, če lahko tujca, tujca, ki je povrhu še črn in sploh ne spada v našo družbo. “V desetih letih, odkar bivam v tem mestu, me ni še nihče ustavil, toda prvi večer, ko sem z njim,” je dejala in s prstom pokazala na Fadula, “zahtevate mojo osebnost” (prav tam, str. 49).

3.2.2.1 Spopadanje s predsodki v Sloveniji

Fadula je v Slovenijo vodila ljubezen, a tudi nekakšno iskanje svobode. V Ljubljani pa se je počasi začel zavedati, da je vse prej kot svoboden. Zato lahko o njegovi poti v svobodo govorimo šele od trenutka, ko Ljubljano zapusti in se preseli v New York. “Tudi Tay⁶ se je hotel s potovanjem pomnožiti v neskončnost. Ko je odšel iz Čada, je želel na novo izumiti svojo preteklost, imeti nekaj, kar bo samo njegovo. Ampak to je razumel šele v New Yorku” (prav tam, str. 352).

Fadul je iz svojega rojstnega kraja N'Djamena v Čadu zbežal. Tam je deloval kot novinar, pisal je časopisne članke o migracijskih problemih in afriški politiki. Poročilo o tisočih migrantih iz subsaharske Afrike, ki so v Evropo prihajali prek Maroka in Libije, in sta ga pripravila skupaj s prijateljem Julienom, ga je spravilo v zapor, a mu je uspelo zbežati in se ustaliti v Parizu. Od tam sta se z Janino skupaj preselila v Ljubljano.

V Ljubljani se je zaradi njene majhnosti in posledično svoje večje izpostavljenosti počutil vse prej kot svoboden. Z bledenjem ljubezni do Janine je začel vse bolj čutiti, kako zelo ga Ljubljana omejuje; v njej namreč ni bil nič več kot nekdo s temno poltjo.

Do tega trenutka je vedel le to, da je iz Pariza sledil Janini, da je spal z njo in z njo celo pomešal kri, Ervin, ležeč na postelji, je bil neizpodbitni dokaz njune bližine, da ga je to okolje po svoje presunilo in se je vanj skušal ujeti, kasneje pa je vanj začela vstopati resničnost. Če je spregovoril o čem političnem, niso poslušali njegovih besed, predvsem so presojali svetlikavost njegove kože, če je jokal, posebej zaradi Slavkove okrutnosti [...], so ga imeli za mevžastega, če se je brutalnosti, ki je bruhalo iz Janinine družine, postavil po robu, so govorili, da je nadut in da s svojo nadutostjo v evropskem okolju ne bo preživel, naj jo uveljavlja kar tam, o koder je prišel. Najbolj pa se mu je upiralo, da so ga – predvsem ženske – gledale s tisto nezamenljivo pohoto (prav tam, str. 129).

Kot v zgornjem odstavku sam ugotavlja, se v Ljubljani ni čutil sprejetega. “Tam, kjer sem preživel leta, zapravlil leta svojega življenja, nisem našel razrešitve in osmislitve” (prav tam, str. 349).

Edini razlog, zaradi katerega je vztrajal iz dneva v dan, je bila Janina in kasneje njun otrok Ervin. A kmalu to ni zadostovalo. “Ne gre za to, da bi prerasla drug drugega ali da sva kje

⁶ Fadul na koncu zgodbe spremeni tako spol kot ime in postane Tay.

naredila napako. Midva nisva naredila nobene napake” (prav tam, str. 131). Fadul je tako želel povedati, da je bil pritisk družbe močnejši od njune ljubezni.

“[D]rug drugemu [sta] predolgo pripovedovala zgodbe o rasizmu, slabičarstvu, prestrašenosti, poslušnosti ljudi v tem malem mestu, ničesar pa nista ukrenila glede tega. Vsak zase mogoče že, ničesar pa skupaj” (prav tam, str. 138). Šlo je tudi za to, da sta se zavedala očitkov družbe, a trpela in se z njimi soočala vsak zase, nikdar pa stopila skupaj in se skupaj borila proti njim. Njuna ljubezen je počasi izpuhtela in Ervin je ostal edina nit, ki ju je vezala. Tudi ta nit se je pretrgala.

Tay o svojih zadnjih dneh v vlogi Fadula v tretjem delu romana pripoveduje kot o nekakšnem soočanju z depresijo. Na neki točki si je želel celo vzeti življenje, a tega ni storil, ker je še zmeraj hrepenel po svobodi. Janina je slutila, da je nekaj narobe, a mu ni znala prisluhniti. Tudi če bi mu, ga po Fadulovem mnenju ne bi nikdar razumela.

Fadul se je kmalu začel počutiti, kot da je breme Janini. “[V]edel je, da Janina z njim ni mogla postati ženska, kakršna si je želela biti. Ni ji namreč mogel kupovati stekleničk dragega parfuma [...], seksi spodnjega perila, ni je mogel voditi na večerje v restavracije” (prav tam, str. 384). Ni si našel službe, kar pomeni, da je Janina sama preživljala njuno družino, kar je bilo s strani družbe nedopustno. “Doma je Janina začela Taya nadirati: "Ničesar ne prispevaš!" ali pa "Najdi si službo!" Vendar je bilo neprepričljivo, kot da še sama ne verjame, da si v Sloveniji temnopolt moški lahko najde delo. Kakršnokoli” (prav tam, str. 356). Takrat mu je Lili ponudila delo ljubimca. Fadul je v želji, da bi tudi sam prispeval k boljšem življenju svojega sina, začel delati v bordelu, zaradi česar se je pod vplivom želja, da za vsako stranko spremeni vlogo, preimenoval v Taya. Fadula je pustil za seboj, v prejšnjem življenju. Poimenoval se je po nekdanjem novinarskem kolegu Tayu, ki so ga vojaki v Čadu ustrelili in je umrl zaradi izkrvavitve. “Fadulu se je to zdela najbolj nesmiselna smrt od vseh. Toda morda se je ravno zaradi te nesmiselnosti lahko identificiral: tudi on je, če je hotel zadovoljiti stranke s posebnimi zahtevami, moral odmreti, malodane izkrvaveti v tistih mrzlih stanovanjih z debelimi zidovi, ki jih niso mogli pregreti niti meseci žerjavice na dnu keramičnih peči” (prav tam, str. 366). S temi besedami pove, da je za opravljanje tega dela pravzaprav moral ubiti del sebe, Fadula. To delo je bilo po drugi strani edini način, da sinu vsaj malo izboljša življenje: “Tudi jaz imam sina [...]. Sina, ki bi mu rad nudil boljše življenje” (prav tam, str. 376).

3.2.2.2 Odločitev za odhod

V tem času se je sramoval sebe, sramoval se je tega, kar je postal, in prav zato je v tem obdobju začel pozabljati na Čad. Zato je moral tisti del sebe pustiti za seboj in postati nekaj drugega, nekdo drug – Tay. “V tistem času je nehal tudi prebirati novice na spletu, predvsem o Čadu, saj ga je ob misli na dom postalo sram. [Z]daj razume, kaj mu je hotel povedati Ganec, ko mu je rekel, da se mora na novo izumiti; postal je nekdo, ki ni pričakoval ničesar več, predvsem pa ne, da bo tam zunaj kaj našel” (prav tam, str. 367). Težko si je predstavljati Fadulov življenjski preskok od uglednega čadskega novinarja k delavcu v bordelu, ki je zapustil svojo družino, vse zgolj zaradi hrepenenja po svobodi. “Sramoval se je namreč pred Janino, sramoval se je tega, da mu ni bilo več do nje. ‘Ko bi vsaj lahko zaspal in se potem zbudil v povsem drugi zgodbi; tam, kjer so vsi izhodi prosti, vsa vrata samo priprta. Želel sem si, da ne bi bilo več ne nje ne Ervina, ki sva ga spravila na svet [...] In tedaj sem vedel, da moram oditi, vendar ne v Čad.’” (prav tam, str. 383).

Seveda se pojavi vprašanje, ali se je po odhodu v Ljubljano vrnil v svoj rojstni kralj, ki ga je med bivanjem v Sloveniji Janini večkrat omenil in se ga nostalgичno spominjal.

“Po materini smrti si Tay v misli ni več prikliceval poznih popoldnevov v N'Djameni in tavanj po ulicah, kjer je minevala njegova mladost. Začel je pozabljati imena. Izginjali so naslovi. Ostali so le nepomembni detajli” (prav tam, str. 350). Torej je na njegovo odločitev, da se ne vrne v Čad, pomembno vplivala materina smrt. Sklepamo lahko, da je bila v resnici ona tista, zaradi katere je v resnici hrepenel po N'Djameni. “Nočem, da me imajo za begunca. Tega nisem hotel niti v Evropi niti v Čadu. Če bi se vrnil v Afriko, bi me obravnavali, kot da mi ni uspelo. Ampak ne gre za to, kaj bi si drugi mislili o meni, gre za to, kaj bi si drugi mislili o meni, gre za to, da tam zame ni nič več ostalo” (prav tam, str. 250). Mama je čakala nanj, a z njeno smrtjo Fadula na rojstni kraj ni več nič vezalo. “Ampak, veš, [...] v Čad se ne bom več vrnil. Preprosto nisem več primeren za Čad. Ne gre za to, da bi bilo nevarno, na to ne računam, zdaj imam drugo življenje, postal sem računovodja” (prav tam, str. 354).

Tay se je zavedal, da mora zapustiti Janino, če želi pustiti delo v bordelu, saj je delo opravljal le zato, da ji je finančno pomagal. Za svoj končni cilj si je izbral Ameriko.

Amerika je po premisleku, in ne samo zato, ker je o njej spregovorila Amina in ga s tem spomnila na njegove sanjarije, ko je bil še novinar v Čadu, za Taya postala najbolj samoumeven kraj, kjer se je odločil spustiti sidro, se izgubiti v množici in prečistiti. Seveda ga je bilo strah, da Janina ne bo primerno skrbela za Ervina, še bolj pa ga je bilo

strah tega, da bi medtem zataval v zgodbo, ki ni njegova, iz katere bo le težka stopil. Zato še zdaj iz navade ne zapre vrat za seboj. Le neslišno jih pripre in se po prstih spusti na ulico (prav tam, str. 374).

3.2.2.3 Nov začetek

Tay skozi pripovedovanje svoje življenjske zgodbe omeni le spremembo svojega imena, a Deanini opisi Fadulovega videza nakazujejo na možnost, da si je Fadul spremenil tudi spol.

“Tay se je v tistem že poslovil od svoje moškosti” (prav tam, str. 380). “Deana ni vedela, kdaj se je našminkal, kdaj je šel z roko v rožnato vrečko, v kateri morda ni hranil darila za Ervina, temveč zgolj na novo kupljena ličila, in si ustnice osvežil z nežno vijoličastim premazom. [D]eano [je] spreletelo, da je Tay iz sebe skušal narediti umetnost in da se je s to svojo žensko platjo, ki jo je izpostavil, skušal oddolžiti ne samo Janini, temveč tudi Amini” (prav tam, str. 385).

Fadul je iskal svobodo, a je bil ujet med svojim rojstnim krajem, iz katerega je bil prisiljen zbežati, željo po vrnitvi k svoji materi, sledenju ljubezni, pristankom v majhnem mestu, polnem predsodkov in očitkov, in skrbjo za otroka, kateremu ni mogel nuditi tega, kar bi si želel, zato je ni našel. Preizkusil se je še kot Tay. Osvoboditev od prejšnjega življenja je od njega terjala svoj davek – odreči se je moral svojemu staremu življenju in ga sestaviti na novo.

3.2.3 Odnos družbe do temnopoltega člana družine

Ta problem bom v delu *Intimno* naslovila predvsem na odnos družbe do Fadula. Zaradi barve kože ga (slovenska) družba ne sprejema, še zlasti Janinini starši.

“Nenadoma je začutila utrujenost, utrujenost od tega, da njena družina ni sprejela Fadula, utrujenost od pogledov mimoidočih na cesti” (prav tam, str. 72).

Fadul je bil žrtev družbe, ki sodi na podlagi videza. Nič drugega ni bilo pomembno kot samo to, da je bil črn. Roman v prvem delu govori o slovenski družbi, kjer je bila stigmatizacija družbe precej izrazita. Ljubljana je v primerjavi z ostalimi evropskimi prestolnicami majhna in majhno število prebivalcev pomeni, da tak, kot je Fadul, izstopa iz množice. Skozi roman je bil večkrat deležen žaljivk, ki so ga vedno znova opominjale, da v belo družbo se spada. “[P]ri čemer je dolgin Fadulu zabrusil, naj se vrne tja, od koder je prišel” (prav tam, str. 95).

“Od njega kot Afričana so pričakovali prizemljenost, posluš za biološko, nihče pa ni pogledal njegovih rok, narejenih za igranje pianina” (prav tam, str. 58). Takšen pogled ljudi bi lahko

razložili tudi s pomočjo zgodovine. Temnopoliti so bi namreč velik del preteklosti na dnu družbene lestvice; sužnji, ki so se preživljali z delom na poljih, in ljudje so njihova telesa (roke) videli kot stroje ne pa kot nekaj elegantnega, nežnega, kar bi lahko igralo instrument. Z nekdanjim položajem temnopolnih bi lahko prav tako razložili, to, da je Fadula marsikdo videl kot revnejšega, kot nekoga, ki mu morajo pomagati, kot nekoga, ki bo vesel vsakršne materialne dobrine, in s tem nakazali, da si je sam ne more privoščiti. “Zakaj te posiljujejo z drugorazredno robo? [...] Ne vem, mogoče zato, ker sem črn, skoz in skoz črn” (prav tam, str. 88).

Na Fadula so (mlade) ženske gledale kot na spolni objekt. “Veš, temnopoliti ne vedo, kaj je to ljubezen. Pri njih gre samo za seks. Ne naveži se na Fadula” (prav tam, str. 38). Tako je Julienova mama svetovala Janini, ko je bila še prepričana, da je Fadul le njen začasni ljubimec. “Ko sta hodila po cesti, držeč se za roke, in so ju neznanci prebadali s pogledi, sta molčala” (prav tam, str. 70). Fadul in Janina sta bila vseskozi v javnosti deležna obsojajočih pogledov, včasih pa celo primitivnih žaljivk. Ob rojstvu otroka so bila obsojanja družbe toliko večja, z njim sta namreč Janina in Fadul pokazala, da njuna zveza ni zgolj začasna avantura in da se Fadula ne bodo kar tako znebili.

3.2.3.1 Odnos Janininih staršev do temnopoltega Fadula

Fadula pa je zavračala tudi Janinina družina, najizraziteje Janinin oče Slavko: “Zakaj zamorec? Ali ti manjka Slovencev?” (prav tam, str. 72).

Iz Janininega pripovedovanja večkrat razberemo, da Slavko ni bil strpen do drugačnih. Ljudi je sodil predvsem na podlagi njihove narodnosti in ne na podlagi njihovih sposobnosti, kar se kaže tudi v njegovem odnosu do zaposlenih. Delavca iz Makedonije je na primer klical kar Makedonec in ni minilo dolgo, preden je tudi Fadula začel klicati Afričan.

Fadula ni maral, ker je prihajal iz Afrike in ker se je spečal z njegovo hčerko. Še bolj pa ga je jezilo, da ga je Janina sprejela v svoje življenje in s tem še bolj zamajala že tako razmajan odnos s svojim očetom. Sram ga je bilo, ker je ona preživljala družino in ne Fadul (kot moški), ker je živela v tistem majhnem stanovanju, kjer Ervin sploh ni imel svoje postelje. Na neki točki je Fadulu celo ponudil delo v svojem podjetju, a ker je z njim ravnal poniževalno, je Fadul kmalu dal odpoved. Slavko mu je to zameril. “Ne bom dovolil, da bi me ta črnih izigraval, ponudil sem mu delo, on pa je ves vzvišen, nima pravice, res je nima” (prav tam, str. 13).

Tudi Janinina mati ni marala Fadula, še posebno ko se je rodil Ervin. To je naravnost izrazila ob Fadulovi zavrnitvi povabila na nedeljsko kosilo. "Prekleti črnih, nikol ga nisem marala in nikol ga ne bom" (prav tam, str. 98).

Vendar Janinina mati ni tako nasprotovala Fadulu kot oče. Po mojem mnenju zaradi ljubezni do Janine, ki je kot mati ni znala skriti. Tudi Ervina je imela rada. To so dokazovali njeni pogosti obiski, tudi po tem, ko sta se z Janino skregali, in njena pomoč pri varstvu otroka.

Janina je nasprotovanje svojih staršev na nek način razumela. Njena odločitev za Fadula ni vplivala zgolj nanjo, temveč tudi nanje. Finančno praznih rok ni ostala samo ona, ampak tudi njeni starši. Vedeli so, da če bi Janina izbrala premožnejšega partnerja, bi bili lahko tudi sami deležni njegovega bogastva.

3.2.3.2 Janinin odnos do Fadulove drugačnosti

Ni dvoma, da je bil Fadul žrtev rasistično obarvane družbe, v delu pa je opaziti, da je bil na nek način tudi žrtev Janine. Ta je Fadula na začetku v svoje življenje sprejela le kot začasnega ljubimca, a se je kmalu vanj zaljubila. Kljub ljubezni pa se ni nikdar prav potrudila, da bi razumela njegovo plat, njegovo doživljanje, življenje priseljenca, imigranta. Tako je zatirala pomemben del Fadula; pomemben del tega, kar je bil.

Fadul se je počutil kot nekdo, ki žaluje in zaradi vseprisotne bolečine dvomi o svetu, ki ga obdaja. Zavedal se je, da je ranljiv, vendar ničevega prostora med tem, kar je mislil, da bo postal, preden je odšel iz Čada, in med tem, kar je bil zdaj, v Ljubljani, z Janininim telesom tik ob sebi, ki mu je vendarle dajalo določeno tolažbo, ni imel s čim zapolniti (prav tam, str. 52, 53).

Zgolj Janinina ljubezen Fadulu ni zadostovala.

Janina je bila na strani nacionalizma, prikritega, pa vendarle: če ne drugače, je prek svojih staršev posebljala strah pred kvarnim tujim vplivom tujcev, pred rasnim križanjem, nikoli pa ni znala razvozlati njegovih strahov, strahov priseljenca, da bo zaradi tega, ker je pristal daleč od doma, nekaj od njega odpadlo, se izgubilo, izginilo (prav tam, str. 372).

3.2.4 Belci na strani temnopoltih

V delu *Intimno* težko govorimo o kakšnem posebej izpostavljenem aktivizmu proti rasizmu. Zgodba namreč ne postavlja v ospredje nekega boja proti družbeni stigmatizaciji, prej beg pred njo. Kljub temu pa spoznavamo književne like, ki so kot belopolti stopili v bran temnopoltim.

3.2.4.1 Julien

Julien je Janinin znanec in Fadulov prijatelj, ki živi v Parizu. Janina je bivala pri njegovi materi med študijem v Parizu.

Delal je za humanitarno organizacijo, ki je preučevala migracijske tokove. Želel si je dokazati, da so bili nekdanji totalitarni režimi, ki so onemogočali emigracijo, v primerjavi za današnjim številom žrtev, ki prečkajo mediteranski bazen, malenkost. Ko je rekel: »Edina razlika je v tem, da je šlo takrat za nasilje nad lastnimi državami, zdaj pa smo se nenadoma začeli izživljati nad ljudmi, ki eksplicitno prihajajo iz drugih kultur [...] (prav tam, str. 34).

Ko je bil Fadul še novinar v Čadu, je spoznal Julienu, ko sta skupaj delala pri projektu razkritja afriške politike.

Njuno prijateljstvo ni bilo posebne vrste, toda vseeno je bilo prijateljstvo. Fadul je ocenil, da Julienov uradniški mandat v nevladni organizaciji, ki je v Čadu preučevala migrantske mreže, v katere so se lovili moški in ženske iz podsaharske Afrike, ne bo trajal. Še posebno ne po tistem, ko sta pripravila poročilo o tisočih migrantov iz subsaharske Afrike, ki so v Evropo prihajali prek Maroka in Libije. Vanj sta vključila tudi odzive predstavnikov nigerijske in libijske oblasti, kar je Fadula skoraj stalo glave [...] Julien mu je obljubil, da bodo zaradi njunega poročila uvedene izboljšave in popravki. »Če ne drugega, italijanska ali španska obalna straža zajetih imigrantov ne bo več mogla pošiljati nazaj v Libijo ali Maroko,« mu je dopovedoval po telefonu s tisto samoprepičanostjo, ki jo premorejo samo belci, odločeni, da na lastno pest rešijo zadeve v Afriki (prav tam, str. 42).

Na koncu jima projekt ne uspe, saj Fadul pristane v zaporu, Julienove obljubljene izboljšave in popravki se ne uresničijo in Fadul mora iz zapora in s tem iz rodnega kraja zbežati, če se želi osvoboditi.

3.2.4.2 Janina

Ob srečanju Tiborja Janina pove, da je bila nekoč (preden sta se s Fadulom spoznala) aktivistka. O tem ne izvemo prav veliko, lahko pa sklepamo, da ji ni bilo vseeno za pravice temnopoltih in se je bila nekoč zanje pripravljena boriti.

Vstopila je v njegovo [Tiborjevo] odvetniško pisarno [...] ter ga prosila, naj prevzame primer, za katerega je večina menila, da je vnaprej izgubljen. Sodelovala je z nevladno organizacijo, ki se je odločila tožiti znanega popotnika. V precej razvpitem dokumentarnem filmu o Afriki, šlo je za vojno v Sudanu, je prikazoval obraze mrtvih ljudi. Organizacija je trdila, da gre za zlorabo in nespoštovanje do tistih, ki so se spremenili v trupla; to je pomenilo, kot da niso povsem umrli (prav tam, str. 21).

Čeprav je bila v preteklosti del aktivističnih gibanj proti nasilju do Afričanov, Fadulu ni pokazala sočutja ob njegovem trpljenju.

3.2.5 Narodnost, še en razlog za diskriminacijo

“Soditi ljudi po kraju njihovega rojstva, predvidevati, da so ljudje, na primer s svetovnega juga bolj vročekrvni, je čista traparija in veliko več pove o tistem, ki to izreka, kot pa o tistem, ki mu je izjava namenjena” (prav tam, str. 261).

V delu *Intimno* je glavni poudarek na rasni diskriminaciji, ki jo doživlja Fadul zaradi svoje temne polti. V drugem delu romana pa spoznamo Amino in odvetnika Tiborja, par, ki ju loči precejšnja starostna razlika. Amina je doma iz Bosne. Zaradi tega doživlja občutke nesprejetosti. Okolica nanjo gleda zviška. To je bilo videti v njenem pogovoru z Ano, Tiborjevo tajnico, na rojstnodnevni zabavi hčerke Izabele. “‘Tibor mi je povedal, da si bila rojena tam doli. Najbrž čutiš drugače, če imaš v sebi nekaj južnjaške krvi,’ je dejala [Ana]. V njenem stavku je bilo nekaj kačjega” (prav tam, str. 247).

Aminina starša sta “emigrantska delavca, ki sta [iz Bosne] v Slovenijo pripotovala že desetletje pred vojno [...]” (prav tam, str. 202). Zaradi strahu pred tem, da bi bila tako njuna hči deležna stigmatizacije, svoje korenine na nek način želita skriti. Tako npr. z otrokoma govorita strogo slovensko in prekineta stike s sorodniki. To jima Amina očita: “[V]endar sta se bala [...]. Da bosta pokvarila medsosedske odnose, če bi kdaj kateri sorodnik prišel na obisk? Sorodnik, ki bi imel za slovenske razmere preveč razmaknjene obrvi?” (prav tam, str. 249), a se hkrati tudi sama odmika od njiju in skuša živeti čim bolj v skladu z navadami slovenske okolice. “Z njimi je zarisala nevidno črto med seboj in njeno družino. Ona je bila na strani stila, modnih tokov,

vedenja, kako se prav smejeti in govoriti, oni so živeli obdani z zavesami, segajočimi do tal, za katerimi so se skrivali mrzli radiatorji, škatle s čevlji ” (prav tam, str. 207).

Čeprav Amina ne doživlja stigmatizacije v takšni obliki kot Fadul, med pripovedovanjem o starših Tiborju večkrat omeni, da se zaradi svojega porekla v družbi ne počuti popolnoma sprejeto. “[T]iborju je dejala, da si želi v New York, ker bi bila tam lahko vse, kar je. “Lahko bi pozabila, da sem čefurka,” je dejala” (prav tam, str. 208). Njene občutke lahko razumemo tudi kot posledico tega, da so starši s tem, ko so zatirali del sebe, zatirali tudi del nje. “Tisto, o čemer se je Amina hotela pogovarjati s Tiborjem, je bila njena dvojna identiteta, zaradi katere se ji je zdelo, da ne spada nikamor. Hotela je, da bi jo vprašal, kako se počuti kot Bosanka v Sloveniji, kako shaja sama s seboj. S krizo identitete, v prerešetavanju tega, kar sta se odločila pozabiti njena starša, ko sta se preselila na najsevernejši konec jugoslovanske države” (prav tam, str. 220).

Vse te sugestije na kraj mojega izvora? Amina prihaja iz Bosne, Amina počne to, ker je bila rojena v Sarajevu, ker so njeni starši priseljenci? [...] Od mene si zahteval, da se stalno obračam k svojim koreninam, čeprav to ni imelo nikakršne zveze s tistim, kar naj bi midva bila. Čisto nikakršne. Domnevam, da si to počel zaradi občutka večvrednosti (prav tam, str. 299).

Čeprav Tiborja Aminin izvor ni motil, je njo, njen način življenja in tudi njene odločitve večkrat povezoval s tem, od kod pravzaprav prihaja, in na takšen način pokazal, da sta si različna in da je on boljši.

3.2.6 Razlaga naslova

Naslov romana si lahko razlagamo z vsebino dela, glavna tema je namreč intimnost. V prvem gre za intimen odnos med Fadulom in Janino, v drugem, krajšem delu, za intimnost med Tiborjem in Amino, zgodba pa se zaključi s tretjim delom, kjer je v ospredju intimen odnos, ki ga fotografinja Dean vzpostavlja s svojimi portretiranci.

Kljub temu da je v vsakem delu v ospredju intimnost, je prav tema rasizma tista, ki vpliva na potek in izražanje intimnosti.

3.2.7 O pisateljici

Gabriela Babnik Ouattara se je rodila 3. 9. 1979 v Goepingenu v Nemčiji. (Društvo slovenskih pisateljev, b. d.) Zgodnja leta je preživela v okolici Ljubljane. (AirBeletrina, 2013). Študirala

je je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in leta 2005 diplomirala iz primerjalne književnosti in literarne teorije. Zaradi želje po oddihu je nekaj časa preživela v zahodni Afriki in del magistrerja opravila na univerzi Ile-Ife na jugozahodu Nigerije. Magistrirala je na temo nigerijski moderni roman. Od leta 2002 se s svojimi ocenami in analizami literarnih del uveljavlja tudi na področju revijalne publicistike. Trenutno živi v Ljubljani s partnerjem, ki prihaja iz Burkine Faso, in tremi otroki (“Gabriela Babnik”, b. d.).

Gabriela Babnik je pisateljica, publicistka, prevajalka in kritičarka (Črepinšek, 2022). Do sedaj je napisala šest romanov, in sicer; *Koža iz bombaža* (2007), *V visoki travi* (2009), *Sušna doba* (2012), *Intimno* (2015), *Tri smrti* (2019), *Tišina, polna vetra* (2022). Veliko je tudi prevajala, večinoma afriške avtorje in avtorice; med drugim je prevedla tudi celoten romaneskni opus nigerijske pisateljice Chimamande Ngozi Adichie. Včasih je v okviru JSDK vodila literarne delavnice (Miko, 2018).

Za svoja dela je bila večkrat nagrajena. Za roman *Koža iz bombaža*, ki se ji tudi osebno zdi najbolj dodelan, je leta 2007 prejela nagrado Slovenskega knjižnega sejma za najboljši prvenec (AirBeletrina, 2013). Leta 2013 je za roman *Sušna doba*, ki je bil preveden v več kot deset jezikov, prejela nagrado Evropske unije in istega leta za svoje kritiško delo *Stritarjevo nagrado* (Beletrina, b. d.). Romani *V visoki travi*, *Sušna doba* in *Intimno* so bili nominirani za nagrado *kresnik* (Kolednik, 2021).

Zase pravi, da je najprej bralka in šele nato pisateljica. Najraje piše v Afriki, kjer je tudi nastalo največ njenih romanov. Ljubljano vidi kot kraj za pisanje člankov, kolumn in intervjujev, resnično navdihnjena pa postane na afriških tleh (Javna agencija za knjigo Republike Slovenije, 2020).

4 SKLEPI

Na podlagi podrobne analize in primerjave romanov *Če ubiješ oponašalca* in *Intimno* smo preverili hipoteze, postavljene na začetku raziskovanja.

1. hipoteza: Temnopolti se želijo osvoboditi predsodkov družbe, a so pri tem neuspešni.

Hipotezo smo potrdili.

V obravnavanih književnih delih smo priča temnopoltima junakoma, ki se s predsodki družbe zaradi prostorske in časovne razlike literarnih del različno soočata. Oba so sicer predsodki družbe na takšen ali drugačen način stali (svobodnega) življenja. Belci so Tomu zaradi prepričanj o manjvrednosti temnopoltih vzeli že tako omejeno svobodo in ga krivično spravili v zapor, potem pa ga pri njegovem brezupnem begu ubili. Fadul pa se je moral odreči svojemu otroku in svojemu spolu, da je lahko začel novo življenje v New Yorku. Ker v tretjem delu Fadul ne omenja ponovnega občutka nezaželenosti, lahko sklepamo, da se osvobodi predsodkov, ki jih je bil deležen v Sloveniji.

2. hipoteza: V obeh delih je družina s temnopoltim članom stigmatizirana.

Hipotezo smo potrdili.

V delu *Če ubiješ oponašalca* zaradi časa nastanka spoznamo le eno družino s temnopoltim družinskim članom, veliko družin pa ima temnopolte sužnje, ki so na nek način del družine.

Temnopolti so bili v času nastanka dela *Če ubiješ oponašalca* še zmeraj večinoma zasužnjeni, še posebej na jugu ZDA, kjer se obravnavano delo tudi odvija.

Calpurina je imela srečo, da je dobila delo v družini, kjer je bila skoraj enakopravni družinski član.

Atticusova sestra Alexandra je Calpurino že od prvega dneva, ko je prišla na obisk k bratu, hotela odpustiti. Po njenem mnenju naj bi temnopolti bili tam le zato, da služijo, gospodarju lajšajo življenje, ne pa živijo v udobju. Tako lahko rečemo, da je bila Calpurina žrtev stigmatizacije s strani Alexandre.

Fadula ni sprejela Janinina družina, a je bil tudi žrtev širše okolice. Slovenci, ki so prišli v stik s Fadulom in ga sploh niso poznali, se niso mogli sprijazniti z njegovim poskušanjem integracije v slovensko okolje. Njegova drugačnost je bila za majhno mesto, kot je Ljubljana, preprosto prevelika.

Fadul je torej žrtev stigmatizacije tako v ožji kot tudi širši okolici, medtem ko lahko za Calpurino govorimo le kot o žrtvi ožje okolice.

3. hipoteza: V obeh romanih se vsaj eden od belcev bori za pravice temnopoltih.

Hipotezo smo potrdili.

Tako v delu *Če ubiješ oponašalca* kot v delu *Intimno* so se nekateri belci pripravljene postaviti na stran temnopoltih, medtem ko je večina nad njimi izvajala segregacijo. Kljub temu da je danes vse več aktivističnih gibanj, ki zaradi socialnih omrežij po svetu zelo hitro širijo, je bil v slovenskem delu bistveno manjši poudarek na boju belopoltih za izboljšanje življenja temnopoltih, kot je v delu *Če ubiješ oponašalca*, v katerem je to pravzaprav glavna tema.

Ne samo da se je Atticus postavil na Tomovo stran, ampak se je bil zanj pripravljen boriti tako na sodišču kot tudi izven njega, kjer je, medtem ko je pazil nanj pred zaporom, ogrozil tudi lastno življenje. Pri vsem tem moramo upoštevati zelo pomemben dejavnik, in sicer čas nastanka dela. Takrat je bilo namreč nezaslišano sploh verjeti temnopoltim, kaj šele da bi se zanje kdo boril.

V delu *Intimno* je pisateljica izpostavila odnos med Fadulom in Janino. Pričakovala sem, da bo Janina prva, ki se bo postavila na njegovo stran, a sem se zmotila. Mogoče je bila kot Fadulova partnerica tudi ona na nek način žrtev stigmatizacije družbe. Tako sta se oba zelo hitro vdala in namesto da bi se borila, sta družbi dopustila, da ju obsoja zgolj zaradi Fadulove polti. Kljub temu pa so v delu, sicer bežno, omenjeni belci, ki so nekaj časa delali na področju aktivizma in so se borili za pravice temnopoltih v Afriki. To so bili Janina, ki je svojčas delala kot aktivistka za boj proti nasilju nad Afričani, Tibor, ki ji je bil kot odvetnik pripravljen priskočiti na pomoč, in seveda Fadulov prijatelj Julien. Vsi omenjeni so se bili pripravljene na neki točki postaviti v bran temnopoltim, a so hitro obupali, ko so videli, kakšno je stanje v Afriki

V obeh delih torej zasledimo belce, ki stopijo na stran temnopoltih.

5 ZAKLJUČEK

Raziskovalna naloga nam je pomagala razumeti, kakšen je bil položaj temnopolnih nekoč in kakšen je danes. Iz analize del pa tudi pregleda strokovne literature lahko ugotovimo, da se je njihov položaj izboljšal, a še zdaleč ni enakovreden položaju belcev.

Pred začetkom raziskovanja smo si težko predstavljali, kako se posamezniki, ki so zgolj zaradi temne polti deležni segregacije tako ožje kot širše družbe, s tem spopadajo. Branje obeh romanov nam je približalo njihovo doživljanje in občutke.

Ob branju romana *Če ubiješ oponašalca* smo prišli do spoznanja, da so pogosto otroci tisti, ki imajo še najmanj predsodkov do drugačnih. Pri tem je pomemben zgled odraslih, zlasti staršev. Tako je sta se Jem in Scout ob Atticusovem brezkompromisnem zagovarjanju temnopoltega Toma učila, kako resnice ne določa barva kože. Tudi ustrezni mladinski romani mlade učijo sprejemanja drugačnosti.

Zanimivo bi bilo primerjati katero od sodobnih tujih del z zgoraj analiziranimi deloma in ugotavljati, kako je v njem predstavljen položaj temnopolnih v družbi. Lahko bi primerjali tudi mladinska dela in dela za odrasle, ki izpostavljajo problem rasizma.

6 LITERATURA

- Alika Elias. (24. 6. 2021). Opinion: Your Nostalgia Doesn't Cancel Out Enid Blyton's Racism. *The Juggernaut*. <https://www.thejuggernaut.com/opinion-enid-blyton-racism>
- Angelou, M. [DrMayaAngleou]. (1. 7. 2020). "Prejustice is a burden that confuses the past, threatens the future and renders the present inaccessible."#MayaAngelou <https://twitter.com/drmayaangelou/status/1278356976599261185?s=43>
- Babnik, G. (2015). *Intimno*. Založba Beletrina.
- Black Lives Matter. (9.11.2021). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Black_Lives_Matter
- Black Lives Matter: International activist movement. (24. 2. 2023). *Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Black-Lives-Matter>
- Črepinšek, M. (25. 5. 2022). Gabriela Babnik: "Moj roman je konglomerat realnosti in fikcije." *Knjigarna Bukla*. <https://www.bukla.si/revija-bukla/intervju-gabriela-babnik.html>
- Dobrovoljc, H. (17. 4. 2017). Politična korektnost izraza »črnci«. *Jezikovna svetovalnica*. <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/1263/politi%C4%8Dna-korektnost-izraza-%C4%8Drnci>
- Etnocid. (2014). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2. dopolnjena in deloma prenovljena izd.). Fran/iskanje/genocid
- Gabriela Babnik. (b. d.) *Društvo slovenskih pisateljev*. <https://drustvo-dsp.si/pisatelji/gabriela-babnik/>
- Gabriela Babnik: "Roman sem napisala, da bi preživela." (17. 6. 2016). *Delo*. <https://old.delo.si/kultura/knjiga/roman-intimno-sem-napisala-da-bi-prezivila.html>
- Gabriela Babnik. (b .d.). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Gabriela_Babnik
- Gabrovec, Š. (2010). *Boj Afroameričanov v Združenih državah Amerike za svobodo in enakost*. [Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede]. Repozitorij UL. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=21309&lang=slv>

- Genocid. (2014). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2. dopolnjena in deloma prenovljena izd.). Fran/iskanje/genocid
- Haralambos, M. in Holborn M. (1999). *Sociologija: Teme in pogledi*. Založba DZS.
- Javna agencija za knjigo Republike Slovenije (2022, Oktober 20). *Gabriela Babnik / Autorin* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=EpbChuBzn1Y&t=159s>
- Knjiga priznanj: Gabriela Babnik. (5. 6. 2013). AirBeletrina.
<https://www.airbeletrina.si/clanek/knjiga-priznanj-gabriela-babnik>
- Kukluksklan. (3. 9. 2022). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*.
<https://sl.wikipedia.org/wiki/Kukluksklan>
- Lee, H. (1960). *Če ubiješ oponašalca*. Mladinska knjiga Založba, d. d.
- Leerhsen, C. (Junij, 2010). Harper Lee's Novel Achievement. *Smithsonian Magazine*.
<https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/harper-lees-novel-achievement-141052/>
- Miko, K. (10. 4. 2018). Gabriela Babnik, Slovenka, poročena z Afričanom: Rasizem ni diskutabilen, rasizem je dejstvo. *ONAPLUS*. <https://arhiv.onaplus.delo.si/rasizem-ni-diskusabilen-rasizem-je-dejstvo/>
- Mladinske uspešnice z madežem rasizma. (3. 9. 2022). *Delo*.
<https://www.delo.si/magazin/zanimivosti/mladinske-uspesnice-z-madezem-rasizma/Priya->
- Stigmatizacija. (2014). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2. dopolnjena in deloma prenovljena izd.). Fran/iskanje/genocid
- Trupej, J. (2014). *Prevajanje rasističnega diskurza o temnopoltih v slovenščino* (str. 89-109). Primerjalna književnost. https://ojs-gr.zrcsazu.si/primerjalna_knjizevnost/article/view/6290
- Umrla je ameriška pisateljica Harper Lee. (19. 2. 2016). *RTV Slovenija*.
<https://www.rtvlo.si/kultura/knjige/umrla-je-ameriska-pisateljica-harper-lee/386260>
- What is Racism?. (b. d.). *Australian Human Rights Commission*.
<https://humanrights.gov.au/our-work/race-discrimination/what-racism>
- Zgodovina rasizma, vzroki, značilnosti in posledice. (b. d.). *Thpanorama*.
<https://sl.thpanorama.com/articles/historia/racismo-historia-causas-charactersticas-y-consecuencias.html>

